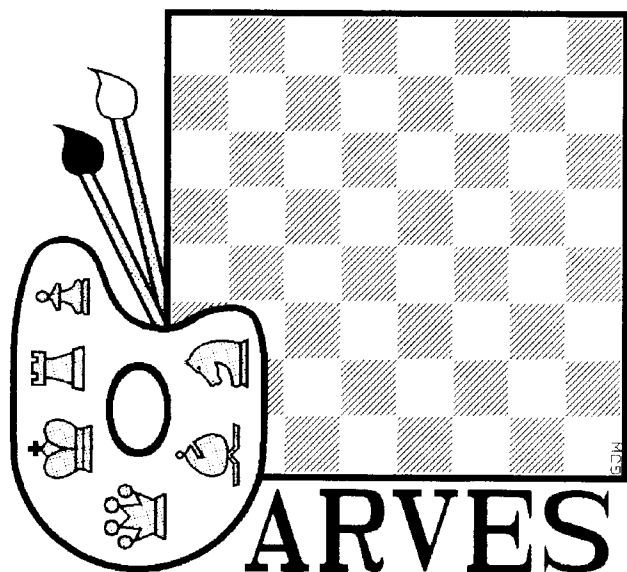

EBUR

Orgaan van de

ALEXANDER RUEB VERENIGING

voor Schaakeindspelstudie

Kwarttaalschrift, 6e jaargang, nummer 3, augustus 1994

Redactioneel

door Harold van der Heijden

Het KNMI meldde bij het NOS-journaal dat juli 1994 de warmste maand was sinds men in 1708 met waarnemingen startte, en op de BRT werd niet minder triomfantelijk kond gegeven van het feit dat dat ook voor België gold, maar daar temperatuurde men pas sinds 1833.

Voor willekeurig welke redactie dan ook valt deze maand normaliter al middenin de komkommertijd, laat staan voor een eindspelstudie-blad onder tropische omstandigheden zou u denken.

Geruststellend was het bericht in het *Brabants Dagblad* dat er nieuwe records werden gebroken met de komkommer-verkopen; juist de andere groentes worden nu massaal doorgedraaid.

Julien Vandiest schreef me op een uitdrukkelijk verzoek mijnerzijds om kopij met verwijzing naar de genoemde groene groente: 'Ik geef er dan ook de voorkeur aan met iets gans anders te komen aandraven, ten einde de komkommertijd te komen verschalken met een tomaat die, qua gebezigd studiemateriaal, spetterende bedoelingen heeft: een artikel over het kringloop-thema.' Maar ja, die warmte: 'Ik moet u echter verzoeken me niet terug te schrijven vóór 16 augustus, want mijn komkommertijd gaat tot dan samenvallen met die van de ananas'.

Gelukkig werd ik ondanks alles de laatste weken vervlijd met verschillende bijdrages. Op de achterflap heeft u een snel overzicht.

Oei, *EBUR* wordt over de hele wereld 'gelezen'. Dat geeft soms

aanleiding tot harde, maar niet geheel onterechte kritiek. Het Tsjechisch kenmerkt zich door een veelvoud aan accenten, krulletjes, stipjes, haakjes, vlekjes en andere onregelmatigheden aan, boven, onder, naast of op zo ongeveer elke letter uit het alfabet. Voor het gemak laten de meeste bronnen die weg, men spreekt tegenwoordig over het computer-Tsjechisch. Maar dat in één stuk wel Réti correct wordt gespeld, maar 28 *Rijen* als bron wordt gegeven, dat kan natuurlijk niet door de beugel (28 *Řijen*). Gelukkig had de klager blijkbaar een fragment in een ander artikel van mij in *EBUR* 1994/1 niet gelezen. Na moeizaam dat stukje uit het bekende tsjechische tijdschrift te hebben overgetypt (ik kijk wel uit met het noemen van de titel!), **inclusief** alle bovengenoemde verfraaiingen, bleken die als sneeuw voor de zon verdwenen bij het overzetten van tekstverwerker naar dtp-programma. Overigens luidde de aanhef van de brief: 'Dear mr. Heijden', dus....

Ongelofelijk, maar er zijn nog steeds enkele leden die hun contributie over 1994 nog niet hebben betaald. Laatst kreeg ik een paar telefoontjes in de trant: Beller: 'Ik heb @#\$%# @ de nieuwste *EBUR* nog niet ontvangen!! Ik: 'dat klopt, maar volgens de penningmeester heeft u zelfs uw contributie over 1993 nog niet voldaan'. Beller: 'Jawel, "al" gisteren/ vorige week/ vorige maand'.....

Zoals u in de colofon kunt nazien, is de redactie nogal ingekrompen. Dat verdient enige toelichting. Sinds 1989 maakte ik samen met mijn vriend en toenmalig hoofdredacteur René Olthof ons clubblad. Toen premier Olthof het begin 1993 welletjes vond, werd door informateur Henk Muzerie een nieuwe redactie aangezoekt, dat door formateur Mees in één vergadering werd gepaarsd. Het regeringsakkoord kende een aantal ambitieuze punten, die in de huidige achterliggende periode niet geheel werden gerealiseerd. Uiteindelijk bleek onlangs dat ingrijpende inkrimpingsoperaties doorgevoerd konden worden, zonder verlies van kwantiteit en (hopelijk) kwaliteit van het product én met instemming van één van de betrokken bewindslieden!

Uw kopij kunt u insturen als brief, fax (073-314141), per modem of op diskette. Enkele leden dachten trouwens dat ik de eerste optie niet zo op prijs stelde. Maar ik verzeker u dat ik met mijn revolutionaire twee-vingertyp-methode willekeurig welk stukje in no-time in m'n PC hamer.

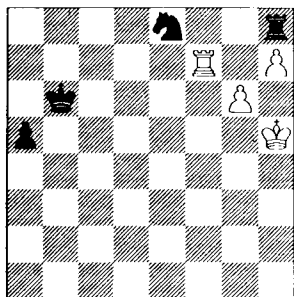
Schakers zijn vindingrijk. Laatst kwam iemand kopij persoonlijk brengen! Dat kan natuurlijk ook. Maar de persoon in kwestie was Herman Claudius van Riemsdijk en woont in São Paulo, Brazilië wel te verstaan....

Ben ik nogal soepel over de vorm, de **uiterste** inleverdatum is **15 november 1994**.

(Un)solved Mysteries

door Harm Benak

Deze keer 6 mensen die reageerden, en (wat erg interessant was) ze verschilden behoorlijk van mening met elkaar!

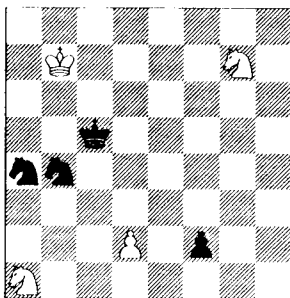
9) Barendregt: wint

Harold van der Heijden dacht van studie 9 dat ie wel remise zou zijn, en baseerde dat op de volgende variant: **1.Kh6 a4 2.Te7!?** (2.g7 Pxg7 3.Kxg7 Txxh7+ 4.Kxxh7) **2...a3 3.Txe8 Txe8 4.g7 a2 5.h8D Te6+ 6.Kh7 a1D.**

Wit heeft echter sterker, zoals Willink, Wiersma en Van Oosterhout lieten zien. Hun varianten liepen ongeveer als volgt: **1.Kh5-h6 a5-a4 2.Tf7-f5!** en nu faalt **2...a4-a3 3.Tf5-f3!** en **2...Pe8-d6** op **3.Tf5-f6.** Verder faalt **1...Kb6-b5** op **2.Tf7-b7+ Kb5-c4 3.Tb7-b8** gevolgd door ruil op e8, waarna de witte pionnen winnen.

Mees dacht ook zoiets, maar begon met **1.Kg5.** Hij verkeerde hiermee in goed gezelschap, want in *Schaakbulletin* van februari 1982 kwam niemand minder dan Timman met de volgende

oplossing: **1.Kg5 a4 2.Te7 a3 3.Txe8 Txe8 4.g7 a2 5.g8D** en wint (??). Ik neem aan dat Timman hierbij de zwarte koning op a6 had staan, want anders is dit onbegrijpelijk (5...Txg8+ 6.hxg8D a1D is natuurlijk remise). Hoe het wel moet gaf Van Donk aan: **3.Te3!** met bijv. **3...a2 4.Ta3 Kc6 5.Txa2 Kd6 6.Ta8 Kd7 7.g7 Txxh7 8.g8D Tg7+ 9.Dxxg7+ Pxg7 10.Ta7+ enz.** Van Donk spoorde verder ook nog op dat de eerste publicatie op 2 december 1938 was (in *De Schaakwereld*). Hierdoor lijken zowel **1.Kg5** als **1.Kh6** winnend, waarmee deze studie dus een nevenoplossing bevat.

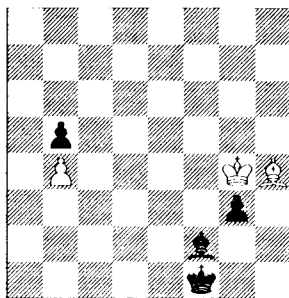
10) Cool: remise

Over studie 10 liepen de meningen en ook nogal uiteen. Over de volgende zettenreeks (waarschijnlijk door de componist als hoofdvariant bedoelt) was bijna iedereen het eens:

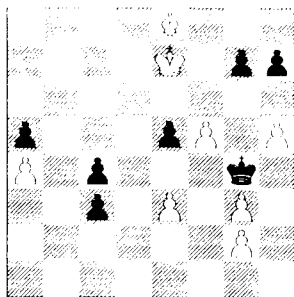
1.Pf5 f1D 2.Pb3+ Kb5?? 3.Pd6 mat; of **2...Kc4/d5 3.Pe3+** en **4.Pxf1** met remise. Van Oosterhout dacht er anders over, en

deed het als volgt: **1.d4+ Kb5 2.Pf5 f1D?? 3.Pd6+ Ka5 4.Pb3** mat. Hij noemde echter ook de volgende zijvariant: **1.d4+ Kxd4 2.Pf5+ Kc3 3.Pe3 Kd2 4.Pf1 Ke1 5.Ph2** en wit houdt remise. Hiermee is Wiersma het echter niet mee eens. Hij redeneerde als volgt: **1.Pf5+ Kc4! 2.Pg3 Kd3** en nu gaat zwart een paard op e4 zetten, zodat Pg3 moet wijken, bijv: **3.Kc7 Pc5 4.Kb6 Pe4 5.Pf1 Pxd2** en zwart wint. Heeft hij gelijk of niet? Ik heb geen idee, maar als u het weet (of een vermoeden heeft) kunt u me schrijven.

Dan nu de twee nieuwe mysteries. Ze zijn beide afkomstig van F.Fischer en opgespoord door Alain Pallier.

studie 11) F.Fischer: remise

studie 12) F.Fischer: winst

Uw reacties, nieuwe mysteries en andere opmerkingen kunnen weer naar nevenstaand adres worden opgestuurd, s.v.p. **vóór 1 november 1994.**

Harm Benak

B.Bosmaweg 12

7961 CX Ruinerwold

Reconstructie II

door **Harold van der Heijden**

Een kleine aanvulling is te melden op het artikel met bovenstaande titel in *EBUR* 1993/4. Wie anders dan Alain Pallier wist meer te vertellen over de twee thematische pendanten zonder bron (diagram 3 en 4 in betreffende artikel).

In beide gevallen blijkt het niet te gaan om studies, maar om problemen (meerzetter).

Siers: #5

Th. Siers (2-iv-1910 - 6-xi-1991)
1e prijs *Tidskrift för Schack* 1952
mat in 5

J. Morice schrijft in *Thèmes-64* no. 146 (april 1993): "Histoire de Cavaliers: le Cavalier de Siers dompte quatre cavaliers noirs apres creation d'un blocus

1.Ld6 [2.Pc5+ Kd4 3.Pb3#]
1...c1P **2.g6** [3.Pg5+ Kd4
4.Pf3#] **2...c1P** **3.Lg8** et main-

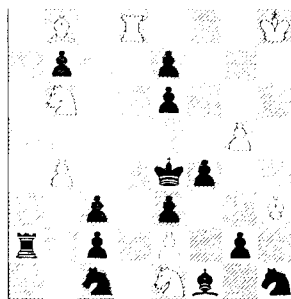
tenant:
3...Pc3- **4.Pc7+** **Kd4** **5.Pb5#**;
3...Pc3- **4.Pg7+** **Kd4** **5.Pf5#**;
3...Pc1- **4.Pc5+** **Kd4** **5.Pb3#**;
3...Pe1- **4.Pg5+** **5.Pf3#**; **3...b6(5)**
4.Pd8+ **Kd4** **5.Pc6#**; au total 5
variantes thématiques"

Loschinskij / Feoktistov

1e prijs Petrov MT, 64 (no 28, 1975), 1973 (arbitr: R. Kofman, 219 problemen door 133 componisten).

mat in 7
1.Tf8 [2.Txf4] **Pxe2!** (1...e5
2.Lf5+; 1...Pd3 2.exd3+) **2.Lg4**
[3.Lf3+ Kd4 4.Td8] **2...g1P**
3.Lxe6 [4.Lf5+ Kd4 5.Td8]
3...Phg3 **4.Lc4** [5.Ld3+ Kd4
6.Td8] **4...c1P** **5.Ld5+** **Kd4**
6.Tc8 en **7.Tc4#**

Maar een lezer/oplosser van *Europe Echecs* (zie no. 229, januari 1978) vond een dual:

Loschinskij / Feoktistov #7

2.Lxe6! [3.Lf5+ Kd4 4.Td8]
2...Phg3 **3.Ld5+** **Kd4** **4.Lf3**
[5.Td8] **4...Pe4** **5.Tf5** en **6.Td5#**
of **6.Le5#**.

De scheiding tussen studie en schaakprobleem is soms vaag. Vooral bij meerzetter is dat het geval, zeker in extreme gevallen wat betreft het aantal zetten (Blathy). Maar bij het probleem van Loschinskij/Feoktistov had de toch algemeen symptomatische wanordelijke stelling bij de auteurs een lichtje moeten doen opgaan....

Van Uitstel komt (tenslotte gelukkig geen) Afstel

door Wouter Mees

Drie jaar geleden werd dit toernooi uitgeschreven... waar blijft de tijd?

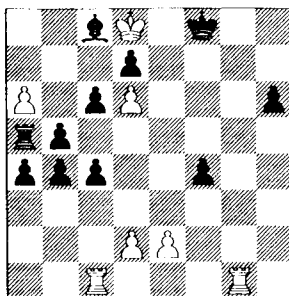
Ter herinnering: Het ging er om tot uitdrukking te brengen, dat de "en-passant"-zet terstond moet worden uitgevoerd, en niet mag worden uitgesteld.

Over dit thema werden elf composities ingezonden; zie het jury-rapport in *EBUR* 5/3 van nov. 1993.

Maar zoals in nummer 1 van deze jaargang reeds is gemeld werden achteraf nogal wat incorrectheden aangetroffen. Besloten is toen een herkansingsronde in te lassen, en deze heeft gelukkig succes gehad.

Om te beginnen de zeszet van Van Atten, prijswinnaar in de afdeling problemen. Deze was op meer dan één manier neven-oplosbaar: 1.Txc4; 1.Tg5; ook 1.d4, de thematische verleiding; en tenslotte ook duals in de auteursoplossing: 1.e4 Kf7 2.Txc4/Ta(b)1 fTg5/d4. Dit alles is niet door ijverig ploeterende leden doch met behulp van een beschikbaar gekomen testprogramma aan het daglicht gebracht. Onbegonnen werk dit te herstellen? Geenszins. De componist stuurde mij fris en monter een elektronisch geteste - correctie met ongeveer hetzelfde oplossingsverloop (diagram 1):

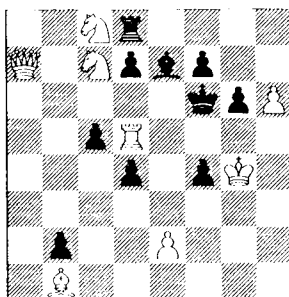
1.e4! (dr. 2.Tcf1 Kf7 3.Txf4+ Ke6 4.Tf5, 5.Tg6) **1...Kf7 2.d4! b3 3.Tcf1 b4 4.Txf4+ Tf5 5.Txf5+ Ke6 6.Tg6** mat. Niet 2.Tcf1? Ke6 3.d4 cxd3ep!; ook

1) Van Atten: mat in 6

niet eerst 1.d4? Kf7 2.Tcf1 Ke6 3.e4 fxe3ep! (maar hier zou 1...cxd3ep? fout zijn wegens 2.e4! Kf7 3.Tc5, 4.Tf5, 5.Tg6 mat). De moeite waard om goed te bestuderen!

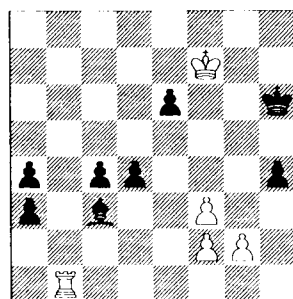
Ook de driezet van Van Atten was incorrect: 1.e4 dxe3ep 2.Db6+ maar ook 2.Db8 dr.De5. Op diagram 2 de verbeterde versie van de auteur, met ongewijzigde oplossing:

2) Van Atten: mat in 3

1.e4! (dr. 2.e5) **1...fxe3ep 2.Da6+ d6 3.Df1** mat; **1...dxe3ep 2.Db6+ d6 3.Dxb2** mat. Maar niet: 1.Da6+? d6 2.e4 dxe3ep!, resp. 1.Db6+? d6 2.e4 fxe3ep! Dat na 1.e4 d6 zowel 2.Da6 als 2.Db6 mag volgen is de consequentie van de e.p.-regel. Een thematische dual!

Bij de studies nogmaals het woord aan Van Atten. De dual in de slotfase van zijn compositie was al (door de enige oplosser!) ontmaskerd. De auteur heeft de studie nog eens onder handen genomen, en presenteert nu een verbetering, die als volgt wordt opgelost:

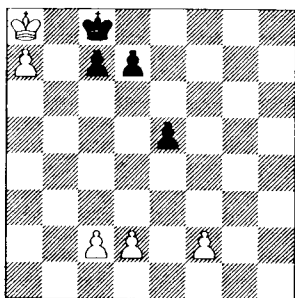
3) Van Atten: wit aan zet winst

1.f4/i Ld2/ii 2.g4!/iii Lxf4 3.Tb5 e5 4.Tb6+ Kh7 (of 4...Kg5 5.Tg6 mat) **5.Tf6 Lg5/iv 6.Tf5/v Kh6 7.Txe5 a2 8.f4 Lxf4 9.Th5** mat

(i) 1.g4? Kg5 2.Tb5+ Kf4 3.g5(Ke6) a2(Kf3) en 3...d3; 1.Tb5? Le1! 2.f4 Lxf2 3.Tb8 Kh5; 1.Tb6? d3 2.Tc6 Kg5 3.g3 hxg3 4.fxg3 a2 enz.

(ii) 1...Lb2 2.Th1 Kh5 3.f3! e5 4.g4+ Kh6 5.Txh4 mat; 1...Kh5 2.f3 Ld2 (2...a2 3.g4+ Kh6 4.Tb5) 3.g4+ Kh6 4.Tb5, 6.Th5; 1...a2 2.Th1 Kh5 3.f3 a1D (3...Le1 4.g4+ Kh6 5.Txe1) 4.g4+ Kh6 5.Txh4 mat.
 (iii) 2.Tb5? Lxf4 3.g4 hxg3ep, de thematische verleiding!
 (iv) 5...a2 6.Tf5 a1D 7.Th5+ Lh6 8.g5 Dg1 9.Txh6 mat
 (v) 6.Tg6? Lf4 7.g5 Lxg5 8.Txg5 Kh6 9.Kf6 c3!

Tenslotte presenteert Van der Heijden op diagram 4 de verrassend eenvoudige verbetering van zijn studie: verplaatsing van pion g5 naar e5. De oplossing blijft dezelfde:

4) Van der Heijden: wit aan zet maakt remise

1.d4/i e4/ii 2.d5/iii d6/iv 3.c4/v c5 (3...c6? 4.c5!; 3...e3? 4.fxe3, en wit wint) 4.f4!/vi exf3ep, en pat, daar dxc6 niet is toegestaan. Of 4...e3 5.f5 e2 6.f6 e1D 7.f7 De7 8.f8D+ Dxf8 pat (dit lukt alléén met zK op c8 en diagonaal a8-h1 gesloten). Op 4...Kc7? voert 5.f5! zelfs tot winst.

(i) 1.c3(4)? e4!; 1.f4? exf4!; 1.f3? (de fatale zet bij de oorspronkelijke stelling) 1...d5! 2.c3 c6! 3.d4 e4! 4.fxe4 dxe4 5.d5 e3 6.d6 e2 7.d7+ Kxd7 8.Kb7 e1D 9.a8D

Db1+ enz.; 1.d3? c6! 2.d4 (2.f4 exf4!) 2...e4 3.c4 d5 4.cxd5 e3! 5.fxe3 cxd5 6.e4 dxe4 7.d5 e3 8.d6 e2 9.d7+ Kxd7 10.Kb8 e1D 11.a8D De5+ 12.Ka7 Da5+ 13.Kb7 Db5+ 14.Ka7 Kc7; 2.f3 c5 3.c3 d5 4.f4 exf4!; 2.c4 c5 3.f4 exf4 4.d4 d5! 5.cxd5 f3 6.d6 f2 7.d7+ Kxd7 8.Kb8 f1D 9.a8D Df8+ 10...Dxa8+, 11...cxd4+; 2.c3 c5 3.c4 Kc7 4.f3 Kc8 5.f4 5...exf4 6.d4 d5 als bij 1.d3? c6 2.c4 c5 3.f4 exf4 4.d4 d5.

(ii) 1...d6 2.dxe5 dxe5 3.f3! c5 4.c3 Kc7 5.c4 Kc8 6.f4 exf4 pat; of 6...e4? 7.f5!+.

(iii) 2.f3(4)? exf3ep; 2.c4? c6!; 2.c3? d5!

(iv) er is geen alternatief: 2...e3? 3.fxe3+; 2...c5? 3.d6! c4 4.c3+; 2...c6? 3.d6! c5 4.c4+; 2...Kd8? 3.Kb7+.

(v) 3.c3? c5! 4.dxc6ep d5+; of 4.c4 Kc7!+; 4.f3(4) e3+; 3.f4(3)? exf3(ep)+.

(vi) 4.dxc6ep? Kc7!; 4.f3? e3+. Dit alles (en nog meer vertakkingen) elektronisch ge-

test. Maar het oplosersgilde mag dit best nog eens na lopen. En met "gilde" bedoel ik nu niet die éne oplosser maar alle circa 90 leden!

Hoe luidt nu mijn eindoordeel? De problemen van Van Atten behouden hun prijs c.q. eervolle vermelding.

De studie van Van Atten wordt "opgewaard" tot eervolle vermelding. Ook Van der Heijden's studie krijgt een eervolle vermelding.

Hoewel ik veel waardering heb voor de ingezonden studies is er toch geen bij van het niveau van het voorbeeld van Simchovitsj. Daarom heb ik niet tot een prijs kunnen besluiten. Het thema is eigenlijk te bescheiden om als hoofdinhoud van een studie te kunnen dienen, en vraagt om combinatie met pittiger kost. Niettemin mogen de inzendingen best getoond worden, en daar ging het toch maar om.

Uitslag Mees Jubileum Toernooi

Problemen

Prijs: Jasper van Atten: mat in 6

(versie: *EBUR* 6/3 diagram 1)

Eervolle vermelding: Jasper van Atten: mat in 3

(versie: *EBUR* 6/3 diagram 2)

Bijzondere vermelding: Jan Hein Verduin: mat in 2

(*EBUR* 5/3 diagram 4)

Bijzondere vermelding: Jan Hein Verduin: mat in 2

(*EBUR* 5/3 diagram 5)

Studies

Eervolle Vermelding: Harrie Grondijs

(*EBUR* 5/3 diagram 10, echter wLh7 i.p.v. wTh7)

Eervolle Vermelding: Jasper van Atten

(versie: *EBUR* 6/3 diagram 3)

Eervolle Vermelding: Harold van der Heijden

(versie: *EBUR* 6/3 diagram 4)

Bijzondere Vermelding: Henk Enserink

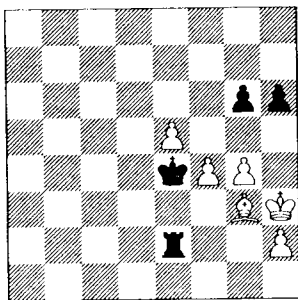
(*EBUR* 5/3 diagram 9)

The Study in Practice

By Herman Claudius van Riemsdijk

We woodpushers know that the chessgame has a great aesthetic aspect. In such a strong way that most of the tournament players love endgame studies, a different world, sometimes unreachable, until surrealistic borders.

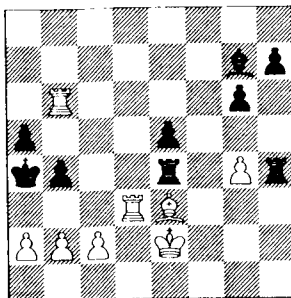
Very few times I've seen an example so beautiful and economic as in the game between Ivan Nogueira and Carlos Alejandro Martinez, from the Sao Paulo Chess Club Championship, held in March. The Sao Paulo Chess Club is the most important chess club of Brazil, and the result was decisive for the second championship in a row for Fidemaster Martinez.

1 - Nogueira x Martinez
Sao Paulo 1994
Black to play and win

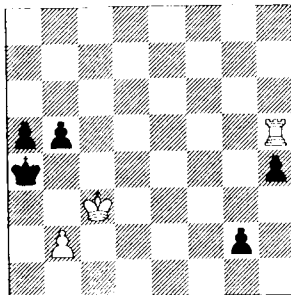
1...g5! (1...Kf3 is refuted by 2.Kh4!) 2.f5 (2.fxg5 hxg5 3.e6 Kf3 4.Bd6 Re4! is similar to the game.) 2...Kf3 3.f6 (3.e6 Re4, winning.) 3...h5! and white resigned. Ivan had already seen 4.gxh5 Re4! 5.f7 Rh4+! 6.Bxh4 g5+!!.

This remembered me immediately of a study by Alexander Kazantsev. It provoked my curiosity and I decided to investigate this spectacular theme. I didn't remember an example out of practice. In the *Encyclopaedia of Chess Middlegames* I found example nr. 661.

2 - Shablinsky x Ushkal
Correspondence Game 1974
White to play and win

After what we saw the solution is very simple: 1.Ra3+! bxa3 2.b3+.

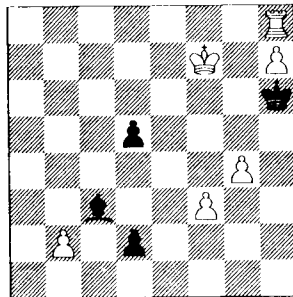

The oldest study I found is from the Czech composer Ladislav Prokes (Prague 1884 - Prague 1966):

(previous diagram)
3 - L. Prokes
Cheske Svet 1924
White to play and win

1.Rg5! h3 2.Rg4+ b4+ 3.Kc4 h2 4.Rg3! g1=Q 5.Ra3+! bxa3 6.b3+.

In the book *2500 Finales* (G.M. Kasparian - Volume 1, page 480) I found a study of Kazantsev.

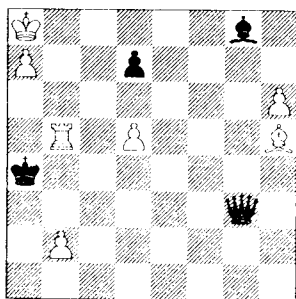
4 - A.P. Kazantsev
Sahmatny Listok 1930
White to play and win

Kasparian's book solution is 1.Rg8! d1=Q 2.f4! Qd4 3.h8=Q+! Qxh8 4.Rg6+! Kxh7 5.g5! Bg7 (5...Qf8+ 6.Kxf8 Kxg6 7.bxc3 is easy) 6.Rh6+! Bxh6 7.g6+. Very beautiful. But what if 2...Kxh7? After the try 3.Rg5 Qh1 4.bxc3 d4! I don't see how white wins. I don't know if there is a mistake in the first

Editorial Sopena Argentina edition (March 1963), but a possible correction could be the addition of a black extra pawn on b7 and a white one on b6. Has anybody some knowledge or suggestion?

Alexander Petrovich Kazantsev is one of the biggest genius of the Russian composition school. Born in Tselinograd on September 2, 1906, he's an International Composition Master since 1975. He published around 50 studies, a small number compared with his colleagues. In compensation, the quality of his work is very high. Together with Libiurkin and Kofman, he wrote *Sovietsky Sahmatny Etjudi* (1955).

Only 23 years after the preceding study he composed what I consider his masterpiece. I saw it for the first time at the age of ten (around 1958) and still it's one of my favourites for the best study ever.

5 - A.P. Kazantsev
Chess in the USSR 1953
First Prize
White to play and win

1.Rb7! Qe5 (Only move. The threat was 2.Bd1+ Ka5 3.b4+

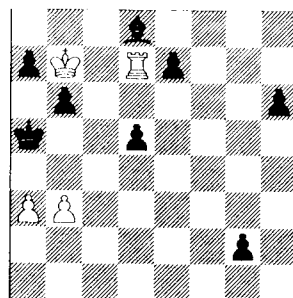
Ka6 4.Be2+. Bad was 1...Qe1 for 2.Kb8! Qe5+ 3.Kc8! Also not enough was 1...Qh2 because of 2.Be8! Now black doesn't defend the check on d1 but covers squares e8 and e2.) **2.Bd1+ Ka5 3.b4+ Ka6 4.Be2+! Qxe2 5.Kb8 Qe5+ 6.Kc8 Qe8+ 7.Kc7** and now we've four variations: **a) 7...Qe5+ 8.d6 Qxd6+ (8...Qc3+ 9.Kb8) 9.Kxd6 Kxb7 10.b5 Kxa7 11.Kc7!**, winning; **b) 7...Qa8 8.Rb6+! Kxa7 9.b5 Qd8+ 10.Kxd8 Kxb6 11.Kxd7** and one of the pawns goes for glory; **c) 7...d6** (a considerable improvement to the preceding variation.) **8.a8=Q+! Qxa8 9.Rb6+ Ka7 10.b5 Qd8+ 11.Kxd8 Kxb6 12.Kd7 Kxb5 13.Kxd6 Kc4 14.Ke5 Kc5 15.d6 Kc6 16.Kf6! Kxd6 17.Kg7** and black is helpless; **d) 7...Bxd5 8.a8=Q+! Qxa8 9.Rb6+! Ka7 10.b5 Bb7** (Now the only move.) **11.Ra6+! Bxa6 12.b6++!!**

Compare the initial position with this. Who could imagine? White sacrificed all his pieces and mates with his (almost) last pawn. Black remains with all his cramped in a dark corner around the king.

The difference between variations c and d is astonishing. In the first tranquility and subtlety. In the second brute force and explosion. No more words.

This was the masterpiece of our subject but the most similar to the game Nogueira x Martinez is the following study:

6 - O. Duras
Cheske Slovo 1926
White to play and win

Oldrich Duras (Prague 1882 - Prague 1957) was not only one of the strongest grandmasters of his time but also a skilled composer. He used the pseudonym Ráz. His composition is very original because it applies the theme in two different floors. It was surely inspired by the study of his contemporary Prokes.

1.Kc6! and **a) 1...a6 2.Rxd5+! b5 3.Rd4 g1=Q 4.Ra4+ bxa4 5.b4++** or **b) 1...Ka6 2.b4 b5 3.a4! bxa4 4.Rxd5 g1=Q 5.Ra5+ Bxa5 6.b5++**. Principally the last variation reminds us our first diagram.

Bibliography

- 2500 Finales* (1963 - G.M. Kasparian)
- 1357 End-Game Studies* (1975 - H. Lommer)
- De Schaakstudie in Onze Dagen* (1943 - A.O. Herbstman)
- Encyclopaedia of Chess Middlegames* (1980 - Chess Informant)
- The Oxford Companion to Chess* (1984 - D. Hooper and K. Whyld)
- Le Guide des Echecs* (1993 - N. Giffard and A. Binabe)
- Chess Personalia* (1987 - J. Gaige)

Boekbespreking: The Platov Brothers

door Harold van der Heijden

De naam Timothy Whitworth is voor de liefhebbers van de eindspelstudies van de (oude) meesters inmiddels synoniem voor de drie Zetten: Zorgvuldigheid, Zeer compleet en 'Zou het volgende boek gaan over...?

Na zijn boeken over Kubbel (*Leonid Kubbel's Chess Endgame Studies*, Cambridge 1984), Mattison (*Mattison's Chess Endgame Studies*, St. Leonards on Sea, 1987), Guljajev (*Guljaev/Grin Chess Endgame Studies*, ARVES/7 1991) en Bent (*The Best of Bent*, Newbury 1993) zijn we wel gewend aan zijn stijl. En zoals bovenstaande inleiding al doet vermoeden heb ik daar niet zoveel op aan te merken.

De ondertitel luidt: 'Their Chess Endgame Studies'. De reden dat dit niet zo prominent in de hoofdtitel staat, is waarschijnlijk dat het boek ook een voortreffelijke introductie over het levensverhaal van de Platov's bevat. Ik heb een tijd geleden een preprint van dit boek gezien, en ben blij dat het gelukt is om een uitgever te vinden.

Als recensent had ik het gemakkelijk (of misschien juist niet): ik kan nauwelijks iets bedenken waarop ik kritiek zou kunnen hebben.

Wat mij wel blijft tegenstaan is de volgorde van de studies: op GBR-code. Zoals ik ook al bij de boekbespreking over *The Best of Bent* schreef, vertroebelt dit het beeld van de voortgang; een chronologische volgorde heeft mijn voorkeur. Een simpele

index maakt dan ook de materialisten tevreden.

Die index ontbreekt vooral voor de studies die worden aangehaald in de aantekeningen. Heeft u een nieuwe (?) Platov studie gevonden?, dat weet u pas zeker als u het hele boek regel voor regel doorneemt.

Gezien mijn zeer positieve indruk van het boek, valt er niet zoveel te klagen en acht ik de tijd rijp voor een nogal ongebruikelijke actie: ik geef studies die **niet** in het boek voorkomen. Whitworth claimt nergens dat zijn boek alle studies van de Platovs bevat, maar dat bleek wel bijna het geval toen ik het vergeleek met m'n database.

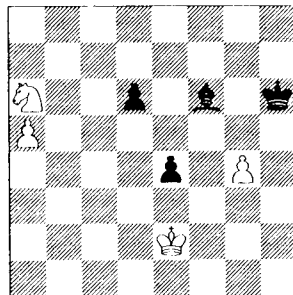
Ik hoop dat de ARVES-experts hun best zullen doen en de nodige vraagtekens in het volgende stukje oplossen.

Voor het gemak verwijs ik naar de nummers van de studies uit het boek, want dat gaat u toch aanschaffen.

In mijn database vond ik nog 7 studies die niet in het boek voorkomen. Natuurlijk zijn daar de onvermijdelijke onduidelijke gevallen, zo had ik een versie (?) van no. 15 na zet 3 in variant A, van no 105 een versie zonder pion a5, maar met de uitdrukkelijke vermelding: versie (helaas is de secundaire bron mij niet bekend). Studie nummer 110 is een opmerkelijk geval; er wordt opgemerkt dat in de oorspronkelijke stelling de zwarte pion op a7 zou staan. Ik heb zelf *La Stratégie*

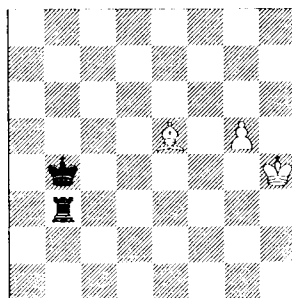
no.3 1907 pas geleden ingezien, als étude no. 773 staat daar toch echt de pion op a6 (zie inzet).

Dan de nieuwe gevallen. De eerste twee zijn leuke correcties.

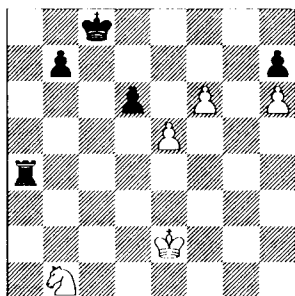
1) correctie van no. 31

Studie no. 31 is niet alleen incorrect bevonden door Brian Gosling, zoals genoemd in het boek, maar ook gecorrigeerd. De correctie is gepubliceerd in *EBUR*, maar ook in *ICCA-journal*. Deze correctie bleek echter nevenoplosbaar, zodat dat de reden zal zijn om 'm niet op te nemen.

2) versie van no. 116

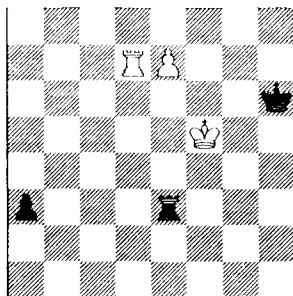
Het tweede geval is een versie van no. 116 van De Feijter in *Tijdschrift v.d. KNSB* 1957 (1950?) no.10. De reden ervan is mij niet duidelijk. Wie helpt?

3) wit aan zet wint

De eerste studie met onbekende bron, staat niet in het boek (als ik goed heb gekeken), maar mogelijk is hier ook sprake van een fragment van een bestaande studie.

De laatste studie is waarschijnlijk wel een omissie. Ook hier weet ik weer geen secundaire bron. Ik heb *Casopis Ceskoslovensky*

4) wit aan zet wint

Sach 1924 er op nagekeken, daar bleek deze studie **niet** in te staan. Wie helpt?

Tot slot vraag ik mij af waar het volgende boek van Whitworth over zal gaan. Misschien mag ik zelfs zo vrij zijn een voorstel doen: Troitzky. Dat wordt wel een verschrikkelijk lastig karwei, want er circuleren enorm veel versies. Vroeger verbaasde ik me daarover, maar de reden daarvan is dat Troitzky's huis twee maal afbrandde, waardoor zijn archieven verloren gingen en hij alle

studies uit het hoofd moest reconstrueren voor zijn boeken (met dus de nodige minieme wijzigingen). Lastig of niet, als iemand het kan doen is het Whitworth. Graag help ik hem desgewenst ook nog een eind op weg door de ruim 1000 Troitzky--studies uit mijn bestand aan te leveren.

The Platov Brothers
Their Chess Endgame Studies
ISBN 0 9509173 1 1
price £15

available post free direct from the publisher:

T.G. Whitworth
 8 Sedley Taylor Road
 Cambridge CB2 2PW
 England

1) **1.g5+** (maar helaas ook 1.Pc5! Ld4 2.Pxe4 d5 3.Pd6 Lc5 4.a6 d4 (4...Kg5 5.Kf3) 5.Pe4 La7 6.Kd3 Kg6 7.Kc4 Kh6 8.Kd5 Kg6 9.Kc6 d3 10.Kd5 Kh6 11.Kc4 d2 12.Pxd2 Kg5 13.Kd5 Kxg4 14.Kc6 Kf5 15.Kb7 Lg1 16.Pe4 Ke6 17.Pb6) **1...Kxg5** (1...Lxg5 2.Pc7 Lf6 3.Pe6 d5 4.a6 d4 5.a7) **2.Pc5 Ld4** (2...Ld8 3.Pe6+) **3.Pe6+** wint

2) **1.g6 Td3 2.g7 Td8 3.Ld6+ Kc3** (3...Kb5 4.Lf8 Td1 5.Ld6 Td4+ 6.Kg3 Td3+ 7.Kf2 Td2+ 8.Kf3 Td3+ 9.Ke2) **4.Lf8 Td1 5.Ld6 Td4+ 6.Kg3 Td3+ 7.Kf4 Td4+ 8.Kf5 Td5+ 9.Le5+** wint

3) **1.Pc3 Ta5 2.f7 Txe5+ 3.Pe4!** wint

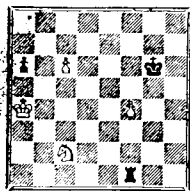
4) **1.Td3 Te2 2.Kf6 Tf2+ 3.Ke6 Te2+ 4.Kd7 a2 5.Td1 Td2+ 6.Txd2 a1D 7.Td6+ Kg7 8.e8D Da7+ 9.Kd8 Da8+ 10.Ke7 De4+ 11.Te6 Db4+ 12.Kd7 Db7+ 13.Kd6 Db4+ 14.Kc7** wint

JOURNAL D'ÉCHECS

121

N° 773

Etude de MM. W. et M. PLATOFF
 A Ripa. (Inédit)
 NOIRS

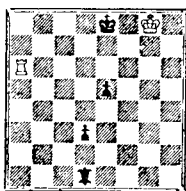

BLANCS

Les Blancs jouent et gagnent.

N° 774

Etude de M. H. RINCK.
 (Inédit)
 NOIRS

BLANCS

Les Blancs jouent et font nulle

fragment uit La Stratégie 1907 no.3

Mystificatie

door Gerrit J. Wiersma

Nog een wat verlate reactie op het in de *EBUR* nummers van augustus en november vermelde gebeuren rond de vermeende partij tussen Bosboom en Pieterse, welke een studie bleek te zijn van Jakimtsjik.

Interessant vond ik een opmerking die te lezen was in Deel I van *De Schaakstudie* door Anton Rueb uit 1949. In de beschrijving van de geschiedenis van het schaakspel (Shatransj) merkt hij op: "De menselijke neiging, een gevonden combinatie als partijslot te laten doorgaan, is vermoedelijk zoo oud als het schaakspel."

Hij citeert daartoe uit *A history of Chess* dat in 1913 werd ge-

schreven door de grote schaakhistoricus H.J.R. Murray. Die toont daarin een stelling uit een arabisch manuscript rond het jaar 1140. Daar wordt bij een stelling opgemerkt: "Abu'n-Na'am pochte er op, dat hij ook zulk een partij had gespeeld. Onder de problemen welke van Abu'n-Na'am bekend zijn is er echter geen enkele die er ook maar enigszins op lijkt."

Het lijkt me hierom dat optimisme bij het bestrijden van dit verwerpelijk verschijnsel niet op zijn plaats is. Hoewel het een smet op het artikel was, ben ik toch blij dat de waarheid recht is gedaan.

Overigens kan men het ook als een soort compliment zien aan het adres van een komponist wanneer zijn studie er zo ongekunsteld uitziet dat die als een echte partijstelling kan worden opgevoerd.

Vermeldenswaard is dat in zijn *Nieuwe Schaakkuriosa* uit 1977, Tim Krabbé diverse voorbeelden geeft van dat soort vervalsingen in het hoofdstuk "het leuke van toeval". Hij klassificeert deze vorm van plagiaat onder de term "mystificatie" en geeft tevens een paar voorbeelden van publiceren van een oude glanspartij uit het verleden onder eigen naam met fictieve tegenstander.

Oproep

door Wouter Mees

Al eens eerder (*EBUR* 3 nr.2, p.13) is aan de orde gesteld dat een up to date begrippen-register (in de Nederlandse taal) ontbreekt. We denken dat we elkaar begrijpen, doch er is alle ruimte voor misverstand. En waar moet de beginnende studie-liefhebber zijn wijsheid vandaan halen?

Voor eigen gebruik ben ik bezig met de samenstelling van een index-op-inhoud bij Rueb's *Schaakstudie/Bronnen van de*

Schaakstudie. Maar dit werk dateert van 40-50 jaar geleden. De tijd heeft intussen niet stilgestaan; vele nieuwe begrippen hebben sindsdien hun intrede gedaan - vaak zonder behoorlijk gedefinieerd te zijn. De geleerden zijn het dikwijls niet eens.

En zo is mijn lijst uitgegroeid tot een verzameling van 500 termen. Rijp en groen. Uiteraard ook buiten het studie-domain; ja, waar ligt de grens?

Het eigenlijke werk moet nog gedaan worden. Naar mijn mening geen eenmans-taak. Daarom deze oproep. Wie van de leden is bereid mee te werken aan de samenstelling van een **geaccepteerd** begrippen-register?

Wie zich meldt krijgt een exemplaar van de ontwerprijst toegestuurd.

W.J.G. Mees, Harddraverslaan 60, 2082 HN Santpoort.

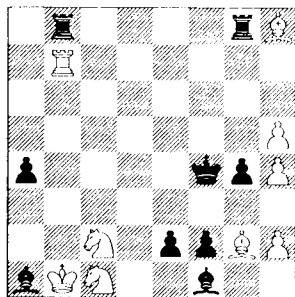
Het Kringloop-thema

door Julien Vandiest

Erg zeldzaam zijn studies waarvan het verloop a.h.w. een of andere figuur 'tekent' op het bord. Een meetkundige figuur, en dus een 'betekenisloze', want komt er wél een betekenis bij te pas, dan hebben we te doen met 'symbooliek' - wat dan verwijst naar een gans andere afdeling. Binnen het 'kringloop-thema', daarentegen, hebben we te doen met wat achteraf naar voren treedt als een zuiver visueel gebeuren.

Om een of andere reden hebben komponisten zich voornamelijk voor dit thema geïnteresseerd tijdens de aanvangsjaren van ons allerhobby en werd er nadien niet meer zo heel veel merkwaardigs gepresteerd. Kan natuurlijk liggen aan het thema zelf, dat voor geen groot aantal variaties toegankelijk lijkt.

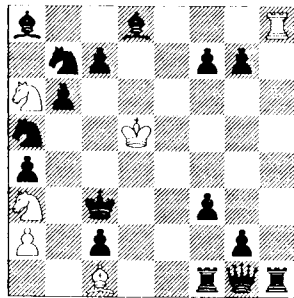
De eerste mij bekende studie op dit gebied dateert van 1852 en is het werk van de bekende komponist E.B. Cook (*Chess Players Chronicle*).

1) wit aan zet houdt remise

1.Pd3+ Kf5 2.Pe3+ Ke6 3.Pf4+ Kd6 4.Pf5+ Kc5 5.Pe6+ Kc4 6.Pd6+ Kd3 7.Pc5+ Ke3 8.Pc4+ Kf4 en de in een cirkel rondtollende zwarte koning dient te gedogen dat de hem opjagende paarden voor remise zorgen.

Een zeer merkwaardige figuur werd op het bord 'getekend' door een andere problemist, de Amerikaan H.F.L. Meyer (*American Chess Journal*, 1880).

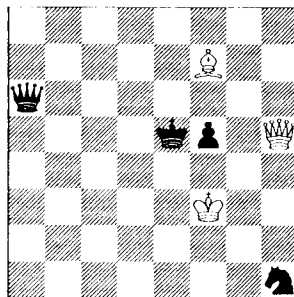
2) wit aan zet houdt remise

5...fxc2!

1.Pb5+ Kd3 2.Pb4+ Ke2 3.Pc3+ Kf2 4.Pd3+ Kg3 5.Pe2+ Kg4 6.Pe5+ Kf5 7.Pg3+ Kf6 8.Pg4+ Ke7 9.Pf5+ Kd7 10.Pe5+ Kc8 11.Pe7+ Kb8 12.Pd7+ Ka7 13.Pc8+ Ka6 14.Pb8+ Kb5 15.Pa7+ Kb4 16.Pa6+ Kc3 17.Pb5+, en de mallemlen zet opnieuw in. Beslist een spektakelstudie, die een soort uitstulpende ellips laat zien.

Eerst in 1903 moeit zich een 'geboren' studiekomponist met het geval. In *Schachvärlden*

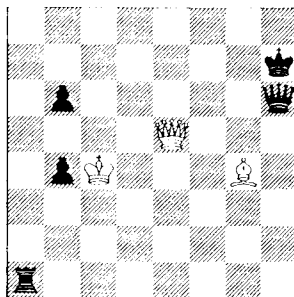
krijgen we het volgende te zien van V. Holst:

3) wit aan zet wint

1.Dh8+ Df6 (Zoniet damewinst) **2.Db8+ Dd6** (2...Kd4? 3.Db2+) **3.Db2+ Dd4 4.Dh2+ f4** (of 4...Pg3, idem) **5.Dh8+** en wint na een elegant damevierkant in miniatuur te hebben uitgevoerd.

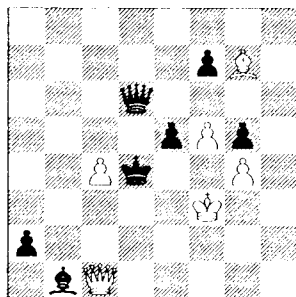
De volgende komponist die het thema ter harte neemt is waarachtig C.W.W. Mann (*Utrechts Dagblad*, 1913).

4) wit aan zet wint

1.Lf5+ Kg8 2.Le6+ Kh7 (2...Kf8 3.Df5+ Ke7 4.Df7+) **3.De4+ Kh8 4.Dd4+ Kh7** (4...Dg7? 5.Dd8+ Kh7 6.Lf5+ en 7.Df4+) **5.Dd3+ Kg7 6.Dd7+ Kf6** (Wits plan bestaat erin de zwarte koning op te jagen over de velden f6-e5-d6-e7. Op een bepaald moment wordt de omloopzin omgekeerd, en dan moet de zwarte dame er aan geloven) **7.Df7+ Ke5 8.Df5+ Kd6 9.Dd5+ Ke7 10.Db7+ Kf6 11.Df3+ Ke5 12.Dd5+ Kf6 13.Df5+ Ke7 14.Df7+ Kd6 15.Dd7+ Ke5**, en nu niet **16.De5+**, maar **16.Dd4+**, waarna **17.Dxb6+** de dame wint. De zwarte koning beschrijft hierbij een ruit in twee richtingen. De zwarte toren is en blijft een hatelijk dud, en later bewerkingen van het thema (o.m. door schrijver dezes) hebben hem van het bord weten te gommen, maar dit valt dan wel nadelig uit voor de synchroniciteit van de thematiek.

De volgende grote meneer waar we op stoten is graaf de Ville-neuve-Escaplon (*La Stratégie* 1915).

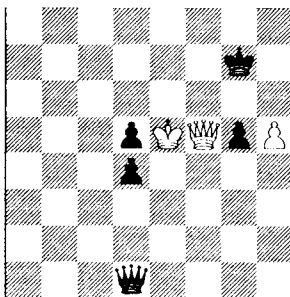

5) wit aan zet wint

1.Lxe5+ Kxe5 (1...Dxe5 2.Db2+ **Dd4** 3.Db8+ **Dd6** (3...Kf6? 4.Dh8+) 4.Dh8+

Df6 (4...f6? 5.Dh2+) **5.Dh2+ Kd4 6.Db2+ Ke4 7.Dxf6**, en andermaal wint wit door zijn dame, zoals in de Holst, een vierkant te laten beschrijven.

Uit hetzelfde jaar (of een jaar vroeger? - want er is betwisting) stamt de 'klassieker' van A. Havasi (*Deutsche Schachzeitung*).

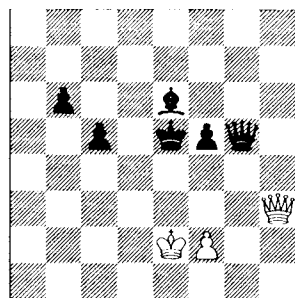
6) wit aan zet wint

1.h6+! Kxh6 (Na 1...Kg8 gaat het met 2.Kf6! sneller) **2.Kf6! Dh5** (Velden g5 en g6 zijn nu gedekt, maar de zwarte dame moet op h5 blijven zolang de witte f5 bezet. Wit beschikt nu niet over een tempozet en begint derhalve met zijn dame te 'driehoeken' ten einde de zetplicht over te dragen) **3.Dd3! De8 4.Dh3+ Dh5 5.Df5! d3 6.Dxd3 De8 7.Dh3+ Dh5 8.Df5! d4 9.Dd3! De8 10.Dh3+ Dh5 11.Df5! d3 12.Dxd3! De8 13.Dh3+ Dh5 14.Df5 g4**, en thans: **15.Df4+ Kh7 16.Dc7+** en **17.Dg7** mat.

In dit quasi-miniatuurtje, waarin een merkwaardige ekonomie heerst, beschrijft de witte dame dus vier maal een driehoek.

In dit gezelschap kon de zo door 'logika' aangetrokken H. Rinck niet wegblijven, en in *La*

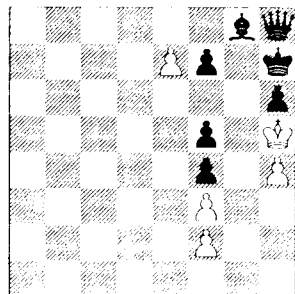
Stratégie (1917) vinden we dan ook de volgende fraaie studie van hem.

7) wit aan zet houdt remise

1.f4+! Dxf4 (1...Kxf4 2.De3+ Kg4 3.Df3+ Kh4 4.Dh1+ Kg3 5.Dg1+ Kf4 6.De3+ met eeuwig schaak, teweegebracht door een wit 'dameparallogram') **2.Dh8+ Kd5** (2...Kd6? 3.Db8+) **3.Da8+ Kd4** (3...Kc4? 4.Da4+) **4.Da1+ Ke4 5.Dh1+ Ke5 6.Dh8+ Ke4 7.Dh1+ Kd4 8.Da1+ Kd5 9.Da8+ Ke5 10.Dh8+**, met eeuwig schaak, dit keer door toedoen van een 'damevierkant'.

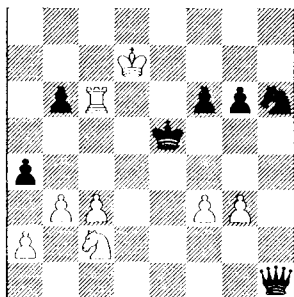
De volgende studie, van H.R. Bigelow (*Chess Amateur*, 1922), vergast ons op 'rechthoekigheid':

8) wit aan zet houdt remise

1.e8D Dc3 (1...Dg7 2.Dxg8+ en hoe zwart ook terugskaat, wit staat pat) **2.Da8!** (En niet 2.Dc6? Dg7!) **2...Kg7** (2...Kh8 3.Dc6! Dg7 4.Df6!, of 2...f6 3.Db7+ Kh8 4.Dg7+) **3.Da1 f6** (3...Df6 4.Dxf6+ Kxf6 5.Kxh6!) **4.Dg1+ Kf8 5.Dg7+ Kxg7**, met pat. Een zeer ingenieuze opstelling!

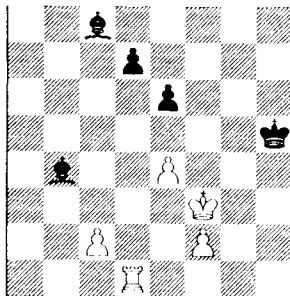
De toen nog jonge A.S. Goerwitsj behaalde in 1926 een 1ste e.v. (*Sjachmaty*) met volgende, merkwaardige manoeuvre:

9) wit aan zet houdt remise

1.Te6+ Kf5 2.Te1! Dh3! 3.Pd4+ Kg5+ 4.Pe6+ Kh5 (4...Kf5? 5.g4+) **5.Th1! Dxh1 6.Pg7+ Kg5 7.Pe6+ Kf5 8.Pd4+ Ke5 9.Pe6+ Kd5 10.Pb4+ Kc5 11.Pa6+ Kb5 12.Pc7+ Kc5** (12...Ka5? 13.b4 mat) **13.Pa6+**, en het rondhossend paard zorgt voor een frustrerend tweerichtingsverkeer van de zwarte koning.

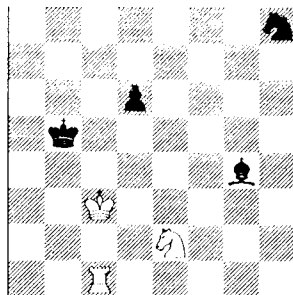
Hetzelfde jaar (dit keer zonder betwisting!) is een andere studiëus, S.M. Kaminer, komen opdagen met een klein meesterwerk (*Sjachmaty*).

10) wit aan zet wint

1.Th1+ Kg5 2.Th8 La6 3.Ta8 Lf1 (3...Lb7 4.Tb8, of 3...Lc4 4.Ta4) **4.Ta1 Lh3 5.Kg3**, en wint - of andermaal een 'randvierkant', dit keer uitgevoerd door een witte toren.

De prachtigste illustratie van het thema lijkt me echter te zijn geleverd door A.J. Wijnans, die er in 1938 een 1ste prijs ex-acquo mee behaalde (*Tijdschrift van de KNSB*).

11) wit aan zet wint

1.Pd4+ Kc5! 2.Tg1 Ld7 (2...Lh3 3.Th1, of 2...Lc8 3.Tg8) **3.Tg7 La4!** (3...Lc6? 4.Tc7, of 3...Lb5? 4.Tg8 Pf7 5.Tc8+ Kb6 6.Tb8+) **4.Ta7 Ld1 5.Ta5+ Kb6 6.Ta1 Lg4 7.Tg1 Ld7 8.Tg7 La4 9.Kb4 Ld1 10.Tg1 Lh5 11.Th1**, en wit wint uiteindelijk een stuk. Men zie ook nog: 8...Lb5 9.Tg8 en 10.Tb8, of 8...Lc6 9.Pxc6 Kxc6 10.Kc4 Kb6 (10...d5+ 11.Kd4 Kd6 12.Th7 Pg6 13.Th6) 11.Kd5, enz., of 8...Kc7 9.Pe6+ Kc6 (9...Kc8? 10.Tg8+ Kb7 11.Pd8+ en 12.Txh8) 10.Pf4! (dreigt 11.Th7) Lf5 11.Tg8 Pf7 12.Tf8 Ph6 13.Tf6!, met stukwinst. Dus niet alleen een juweel van een 'vierkantrip', maar ook nog een superieure instantie van dominantie.

Hier en daar zal er nog wel een latere illustratie van het thema geleverd zijn, maar die zie ik dan niet goed de Wijnans naar de kroon steken!

Contributie ARVES 1994

door de penningmeester

Tot nu toe hebben enkele leden van ARVES hun contributie voor 1994 nog niet betaald. Zij worden verzocht dit te doen door f 50,- te storten op postgirorekening 54095 t.n.v. ARVES te Laren (NH).

Dank u!

Welke zet ging vooraf? (2)

door Wouter Mees

Welke studieliefhebber zou er nooit een compositie-poging ondernomen hebben? Maar ja, juist die eerste stappen! Voor zulke adspirant-componisten, ook prille beginners zijn de volgende beschouwingen bedoeld. Vandaar het ietwat wijdlopie karakter. Graag een seintje als het te erg is!

In mijn eerste stukje is ter sprake gekomen dat de studiecomponist veelal "achteruit" werkt. Hij zal trachten plausibel spel te construeren, dat aan een gegeven stelling vooraf zou kunnen zijn gegaan. Dit "ruggelings" redeneren is, veel meer dan bij andere compositie-soorten, bij de studie-compositie schering en inslag.

Niet iedereen zal vertrouwd zijn met deze wijze van denken, waarbij de koning in schaak gezet wordt, geslagen stukken op het bord verschijnen en promotiestukken tot pionnen ineen schrompelen.

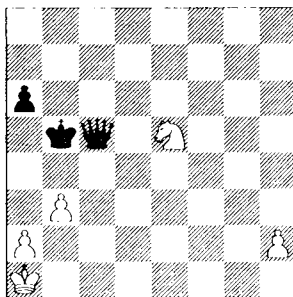
Daarom zullen bij de behandeling van de eerste stelling enkele afspraken gemaakt worden; o.a. over de notatie.

Om te beginnen heeft de eerste zin uit mijn vorige stukje, over retrograde analyse, mogelijk verwarring veroorzaakt. Het begrip

"retrograde", het "terug stappen", wordt veelal gereserveerd voor die speciale tak van schaakcompositie, waarbij bewezen moet worden of een bepaalde zet al of niet is toegestaan, of dat een stelling al of niet legaal is. Iets voor personen met extra hersenkronkels.

Maar het woord retrograde wordt toch ook (o.a. door Vandecasteele) in meer algemene zin gebruikt, en dat kan natuurlijk net zo goed². Het gaat tenslotte om hetzelfde soort redeneren. En de terminologie kunnen wij goed gebruiken.

De oplossing van de eerste stelling, u in het vorige nummer voorgeschoteld:

wit aan zet wint

is niet moeilijk te vinden. Toch is het raadzaam de stelling (elke stelling!) even op het bord te zetten en alle wendingen na te spelen.

Omdat er altijd sprake zal zijn van voorafgaand spel (retrospel, -zetten), maken wij de afspraak dat de oplossing aanvangt bij zet nr. 10. De zetnummers 9, 8, 7, etc. bieden dan ruimte aan retrospel.

De oplossing luidt dan: **10.a4+ Ka5** (anders **11.Pd7+/Pd3+**) **11.b4+ Dxb4+ 12.Pc6+ Kxa4 13.Pxb4 Kxb4 14.h4** etc.

Maar de opdracht was, een passende zwarte retrozet te bedenken; een zet dus die aan de stelling vooraf zou kunnen zijn gegaan. Een handvol mogelijkheden, denkt u misschien; ja, hoeveel eigenlijk?

Zwarte koning, dame en pion a6 kunnen alle drie gezet hebben.

Zwarte koning

De zwarte koning zou van b6 afgekomen kunnen zijn: **9.(!)..Kb6-b5**; of van a5, b4; ook van a4 en c6 (dus uit schaak; voorafgaande witte en zwarte zet b.v. **9.Pg4-e5+ Kc6-d5**). Maar niet van c4 (onverklaarbaar dubbelschaak). Vijf mogelijkheden dus? Welneen! De zwarte koning zou ook een stuk op b5 geslagen

- 1 Deze afspraken gelden slechts voor het moment en hebben geen officiële status! Voor verbetering vatbaar; commentaar daarom welkom.
- 2 Het zou intussen geen kwaad kunnen, over het benoemen van begrippen in beraad te gaan. Zie hiervoor de oproep elders in *EBUR*.

kunnen hebben. B.v. de witte dame: 9...Ka5x(wD)b5.

Bij retrospel zal de onverkorte, voorwaartse, notatie gebruikt worden³. Bij slaan van een stuk moet aangegeven worden, welk stuk dat is geweest: tussen (), ten overvloede met de kleur er bij.

Dat geslagen stuk zou (behalve D) ook een T, L, P of pion kunnen zijn geweest; dus (met "niet-slaan" mee) zes mogelijkheden. In totaal dus $6 \times 5 = 30$ mogelijkheden voor de zK. Ho, wacht even! 9...Kb6x(wD)b5 is O.K.; Kc6x(wT/P)b5 ook; maar Kc6x(wD/L/pi)b5 natuurlijk niet.

N.B. alternatieven worden door een/aangegeven.

Er valt dus nog het een en ander af. Maar uiteindelijk komen we voor de zK op 25 retro-mogelijkheden uit. Controleren!

Zwarte pion

Bij pia6 zijn wij gauw uitgeteld: 9...a7-a6 of 9...b7x (wD)/T/L/P/pi)a6, dat geeft 6 mogelijkheden.

Zwarte dame

En de zwarte dame zou dan van vijftien velden afkomstig kunnen zijn geweest (niet van c1, g1, c3, d4!); dit weer vermenigvuldigd met zes, geeft 90 mogelijkheden.

In het totaal dus $25 + 6 + 90 = 121$ mogelijke retrozetten.

Moeten die alle bekeken worden? Het gaat er om een passende zet. Lang niet alle mogelijkheden zijn zinvol. Wil voor een schaakpartij nog wel eens gelden dat de "voorlaatste fout wint", bij studies wordt dat niet geduld. Onder alle omstandigheden moet de best mogelijke zet gekozen worden. Een zet die vervangen kan worden door een betere zet komt niet in aanmerking!

Waarom zou zwart 9...a7-a6 spelen als mat door 9...Dc5-c1 klaar ligt (naast vele andere goede zetten voor zwart)? De zet 9...a7-a6 is slecht, leidt immers tot verlies; en komt dus niet in aanmerking. En zo valt een groot aantal retro-zetten af.

Wit moet winnen. Bij een zo groot zwart overwicht blijft de keus van een zwarte retrozet beperkt tot enkele (min of meer gedwongen) slagzetten. En wel moet een zwaar wit stuk geslagen zijn.

Bijvoorbeeld 9...b7x(wD)a6.

Maar dan rijzen er onmiddellijk nieuwe vragen. Waarom zou zwart 9...b7xa6 gespeeld hebben, en niet 9...Kb5xa6? Hierna zou er geen sprake meer zijn geweest van winst voor wit.

Wij zijn gestuit op een vaak voorkomende complicatie. Een wit stuk op a6 - welk stuk dat ook geweest moge zijn - kan op twee manieren geslagen worden: door pb7 of door de zK. En daar de koningszet tot winst voor zwart leidt, en dus altijd beter is dan de pionzet (die immers tot verlies leidt!), blijkt geen van de retro-

zetten van de zwarte pion in aanmerking te komen.

Ook voor een wit stuk op b5 geldt dat het op meer dan één manier geslagen had kunnen worden: door de zK, maar ook door pion a6, of door de zD. Een "cluster" van wel 35 mogelijkheden.

En een wit stuk op c5 had zowel door de zD als door de zK geslagen kunnen zijn. Aan de lezer om na te gaan, hoeveel mogelijkheden hiermee gemoeid zijn.

Met dat al zal duidelijk zijn dat het volledig uitpluizen van ook maar één retrozet een omvangrijk karwei is. Gelukkig is dat niet nodig. Met één plausibele mogelijkheid zijn wij al dik tevreden. Wij gaan nu maar recht op ons doel af, en zullen de consequenties nagaan voor een wit stuk, geslagen op c5.

Een ander stuk dan wD of wT op c5 komt niet in aanmerking. Als wij kiezen voor een wD dringt zich terstond de vraag op waarom die dame dan wel naar c5 gespeeld is. Wit had immers materiële overwicht? De vraag stellen is haar beantwoorden: De witte dame heeft op haar beurt een zwart stuk geslagen. Dat moet dan wel een toren geweest zijn. Niet onmogelijk dat dit tot een bevredigend retrospel leidt.

Maar als wij voor een wT op c5 zouden kiezen is het goed denkbaar dat deze zonder slaan op dat veld terechtgekomen is. Een torenoffer dus; economischer en nog wel zo elegant. Dit spoor zullen wij daarom volgen. Maar wij zijn er nog niet. Waar heeft de zwarte dame gestaan? De eis wordt ge-

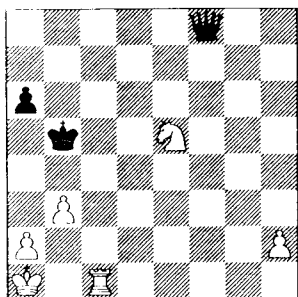
3 De echte retro-fanaten noteren de zetten achterwaarts: Kb5-b6 wil dan zeggen dat de koning van b6 naar b5 is gegaan. Over de notatie bij retroschaak heeft Guus Rol in 1986 een brochure geschreven. Hoewel zijn notatie doelmatig en geheel sluitend is ben ik hier toch van afgeweken.

steld dat er na: 9...Kb5x(wT)c5 ook winst is.

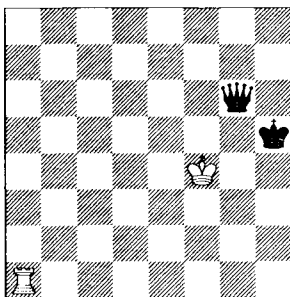
Juist! Een "familieschaakje"! Een vork door 10.Pd7+ of Pd3+. Dat betekent dat de zD op b4, b6, f2 of f8 heeft gestaan. Vier "oplossingen" dus? Geenszins! De zK (op b5) is niet tot slaan verplicht doch kan ook naar b6 c.q. b4 uitwijken. En dan moet er voor wit eveneens een win-

stvoortzetting aanwezig zijn. Met de zD op b4 of f2 zou 9...Kb5-b6 tot remise leiden; en met de zD op b4 zou 9...Kb5-b4 het juiste antwoord zijn. Blijft over: **zD op f8**. Want dan zou op **9...Kb5-b4**, dwingend **10.Pd3+ Ka3 11.Ta5 mat** gevolgd zijn. En zo zijn wij dan terecht gekomen bij de studie van het eerste diagram (een ander veld voor de wT is ook goed), na de sleutelzet: Tc1-c5+.

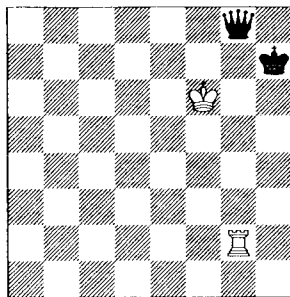
De behandeling van de tweede opgave uit het vorige nummer wordt voor een volgende beschouwing bewaard. Thans echter een tweetal nieuwe opgaven (diagram 2 en 3). Heel eenvoudig! Wit is aan zet (en geeft mat!). Er is in beide gevallen slechts één plausible retrozet voor zwart - als ik mij niet vergis!

1) S.Moeschenko, Schachist 1938, wit wint

2) wit aan zet: laatste zet van zwart?

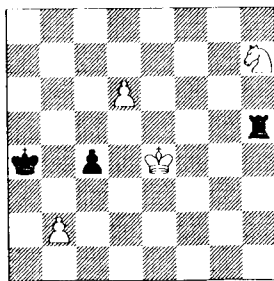
3) wit aan zet: laatste zet van zwart?

3 maal op, 2 maal neer

door Ignace Vandecasteele

In *Schaakkuriosa* van Tim Krabbé vond ik een studie van Sonntag (Schach DDR 1971) waarin de witte Koning driemaal op en tweemaal neer pendelt alvorens te winnen. Net zoals in de "Zadonski" uit het vorige nummer.

1.d7 Th4+ 2.Ke5 (op 1) 2...Th5+ 3.Kd6 Th6+ (niet 3...Th1? 4.Pf6 Th8 5.Pe8 Th1 6.Kc6 Td1 7.Pd6) 4.Kc5 (neer 1) 4...Th5+ 5.Kxc4 Th4+ (5...Th1? 6.b3+ Ka3 7.d8d Tc1+ 8.Kb5) 6.Kc3! (6.Kc5? Th5+ 7.Kd6 Th1 8.Pf6 Th8 9.Pe8 Th1 10.Kc6 Tc1+ =) 6...Th3+ 7.Kd2 Th2+ 8.Ke3 (op 2)

Sonntag 1971: wit wint

8...Th3+ 9.Ke4 Th4+ 10.Ke5 Th5+ 11.Ke6 Th6+ 12.Pf6 Th8 13.Pe8 Th6+ 14.Ke5! (neer 2) 14...Th5+ 15.Ke4 Th4+ 16.Ke3 Th3+ 17.Kd2 Th2+ 18.Kc3 (op 3) 18...Th3+ 19.Kc4 Th4+ 20.Kc5 Th5+ 21.Kc6 Th6+ 22.Pd6 Th8 23.Pf7 Tg8 24.Pe5 Kb3 25.Pd3 Kc2 26.b4! Kxd3 27.b5 Kc4 28.b6 en wint uiteindelijk. De auteur vond dat er een soort lengterecord werd bereikt in bovenstaande choreografie. Kent iemand soms een gelijkaardige studie met 3 maal op en 3 maal neer?

Meer met Moravec

door Gerrit J. Wiersma

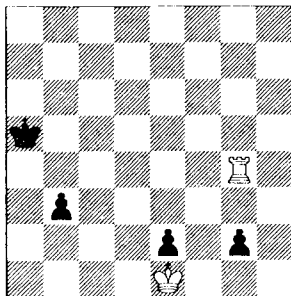
Hierbij nog een vervolg op het Moravec artikel uit de *EBUR* van maart 1994. Wat betreft de foutief afgedrukte studie van Moravec op blz. 12, moet ik de hand in eigen boezem steken. Het bleek namelijk dat in de door mij geleverde origineel het met lettertekens gemaakte diagram goed was, maar de ter controle erboven vermelde stand de fout bevatte.

Verder vond ik zelf nog een paar kleine foutjes in de tekst.

Boven diagram 1: '1851' i.p.v. '1951', in diagram 4: Ka7 i.p.v. Kh7, onder diagram 12: 'te gaan' i.p.v. 'gaat', boven diagram 13: 'de Georgiër' toevoegen, onder diagram 13 na zet 6: 'dan had wit' i.p.v. 'dan kon wit', onder diagram 14 aan het eind: 'of Kh5 9.Kh5 enz.' weglaten.

Toen ik aan het eerste artikel begon kende ik een stuk of zes studies met dat thema en dacht dat het wel een aardig stukje opleveren kon. Na me er in verdiept te hebben kwamen er toen tenslotte 14 studies uit de bus. Onder tussen heb ik nog diverse andere bij gevonden die er, de een wat meer dan de ander, bij gevoegd kunnen worden. Het leek me aardig om de serie nog even voort te zetten, en ga dan ook gewoon door met het nummeren van de studies. Een beetje in de stijl als van de Saavedra verzameling, al is dat thema op zich wel wat spectaculairder.

We beginnen eerst met een geval uit de praktijk.

15) wit aan zet en maakt remise

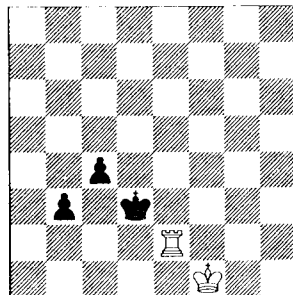
15) Romanovsky - Platz
St. Petersburg 1916.

Het gevaar komt van de b-pion, terwijl de toren aan de g-lijn is gebonden.

1.Tg5+ Kb4. Het heeft voor zwart nu geen zin naar de toren toe te lopen. Zodra diens koning bij zo'n poging de e-lijn zou betreden, neemt wit de pion op g2. Als dan de b-pion naar voren schuift slaat de witte toren de e-pion met schaaak en verliest zwart. Zwart tracht nu zijn b-pion te ondersteunen, maar moet na **2.Tg4+ Ka3 3.Tg3!** weer terug, daar de b-pion gepend staat, evenals na **3...Ka2 4.Txg2 b2 5.Txe2.**

De witspeler zag dit alles niet en moest na **1.Kxe2? b2 2.Tg8 Ka6 3.Ta8+ Kb7** een nul incasseren.

Met de volgende studie heeft Prokes nog een kleinigheid aan het thema weten toe te voegen.

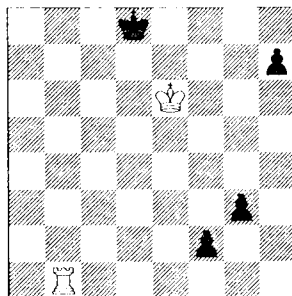
16) wit begint en maakt remise

16) L.Prokes; Parallèle 50 1947. Wit houdt remise met **1.Ke1** waarna zwart twee voortzettingen heeft...

A: 1...Kc3 2.Te3+ Kc2 (2...Kd4 3.Kd2 b2 4.Te1) 3.Te2+ Kc1 4.Te3! Kc2 5.Tc2 enz. Of...

B: 1...c3 2.Kd1 b2 (2...c2+ 3.Txc2+) Td2+ Kc4 (na 3...cxd2 is het pat) 4.Txb2 cxb2 5.Kc2 en het is eveneens remise.

Ook in de volgende partijstelling verslikte de witspeler zich en vond de weg naar remise niet.

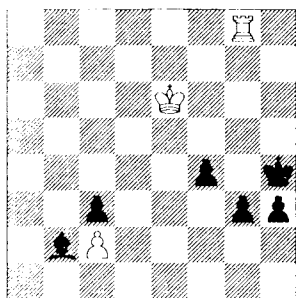
17) wit begint en maakt remise

17) Arulaid - Gurgenisidse

Lugansk 1955.

Met kennis van het Moravec-thema valt de sluiptocht naar remise bijna niet te missen: **62.Kd6 Kc8** (na **62...Ke8 63.Ke6 Kf8 64.Kf6** moet zwart weer terug daar anders **65.Tb8** mat volgt) **63.Tc1+ Kb7 64.Tb1+ Ka6 65.Kc6 Ka5 66.Kc5 Ka4 67.Kc4 Ka3 68.Kc3 Ka4** enz. Zwart kan hier besluiten door te gaan, en dan remisceert **68...Ka2 69.Tf1! h5 70.Kd3 h4 71.Ke3 h3 72.Kf3 g2 73.Txf2+ Kb3 74.Txg2 hxg2**.

Ook de rus Leonard Katsnelson (geb. 1936) maakte een bewering.

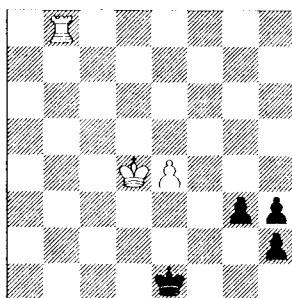
18) wit begint en maakt remise

18) L.I. Katsnelson; Italia Scacchistica 1960.

Ook hier moet wit de zwarte koning op de rand vastzetten teneinde de pionnen in bedwang te houden: **1.Kf5 g2** Nu moet wit niet gulzig zijn, daar **2.Kxf4 Le1+ 3.Kf3 Le3! 4.Kxe3 h2** verliest. **2.Tg4+ Kh5 3.Tg8 Kh6 4.Kf6 Kh7 5.Tg7+ Kh8 6.Tg5 h2 (6...Le1 7.Kf7 met mat) 7.Th5+ Kg8 8.Tg5+ Kf8** (nu kan de grote oversteek worden gemaakt) **9.Ta5 Ke8 10.Ke6 Kd8**

11.Kd6 La3+. Hier dan een nieuw element, dat de toren echter niet op het verkeerde been kan zetten. Uiteraard volgt ook herhaling van zetten na **11...Kc8 12.Kc6 Kb8 13.Tb5+ Ka7 14.Ta5+ Kb8 15.Tb5+ Kc8 16.Ta5 12.Txa3 Ke8 13.Ke6 Kf8 14.Kf6 Kg8 15.Ta8+ Kh7 16.Ta7+ Kh6 17.Ta8 Kh5 18.Kf5 Kh4 19.Kxf4** (nu wel **Kh5 20.Kf5** enz.

Wat betreft de fraaie studie van Gurgenisidse moet worden gezegd dat deze veel weg heeft van een werk van de naar Nieuw-Zeeland geëmigreerde tsjech, Emil Melnichenko.

19) wit begint en maakt remise

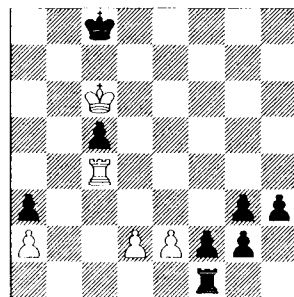
19) E.Melnichenko; Eervolle Vermelding Tidskrift för Schack 1981

Dit spelen we nu zonder veel problemen uit de losse pols.

1.Ke3 Kd1 (1...Kf1 2.Tb1+ met Tb2+ enz.) 2.Kd3 Kc1 3.Tc8+ Kb2 4.Tb8+ Ka3 5.Kc3 Ka4 6.Kc4 Ka5 7.Kc5 Ka6 8.Kc6 (dankzij de pion op e4 kan zwart niet h1D spelen) **8...Ka7 9.Tb1 g2 10.Ta1+ Kb8 11.Tb1+ Kc8 12.Ta1 Kd8 13.Kd6 Ke8 14.Ke6 Kf8 15.Kf6 Kg8 16.Ta8 Kh7 17.Ta7+ Kh6 18.Ta8 Kh5**

19.Kf5 Kh4 20.Kf4 Kh5 21.Kf5 Kh6 22.Kf6 enz.

Tot besluit een soort record. In de volgende compositie maken de koningen bijna een complete rondgang. Ziet en verbaast U....

20) wit begint en maakt remise

20) L.Logrin

2e Prijs Schachmati 1970.

De zwarte dreiging is duidelijk en staat klaar. Ook hier is een matdreiging het enige probate middel. **1.Th4**. Uiteraard niet **1.Ta4?** daar na **1...Kb8 2.Tb4** niet mogelijk is. **1...Kd8 2.Kd6 Ke8 3.Ke6 Kf8 4.Kf6 Kg8 5.Tg4+ Kh7 6.Th4+ Kg8 7.Tg4+ Kf8 8.Th4 Ke8 9.Ke6 Kd8 10.Kd6 Kc8 11.Kc6 Kb8 12.Th8+ (12...Kb6? 13.Tb1+) 12...Ka7 13.Th7+ Ka6 14.Th8 Ka5 15.Ta8+ Kb4 16.Tb8+ Kc4 17.Th8** (dreigt ook hier mat) **17...Kd4 18.Kd6 Ke4 19.Ke6 Kf4 20.Kf6 Kg4 21.Tg8+ Kh5 22.Th8+ Kg4 23.Tg8+ Kf4 24.Th8** enz.

Zo, dat smaakt naar een complete rondgang. Het lijkt me haast onmogelijk, maar wie weet vindt iemand daar nog iets op.

Nobody's Perfect

door **Harold van der Heijden**

(lezing gehouden op ARVES-bijeenkomst op 23 april 1994)

Ik citeer u uit de uitnodiging voor vandaag:

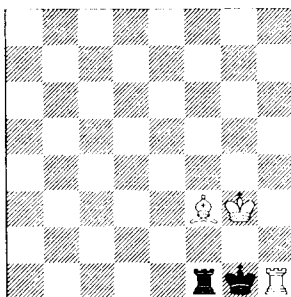
'De voordrachten beloven zeer interessant te worden. Dhr. Vandiest houdt een filosofisch getinte lezing. We beginnen echter met Harold van der Heijden, die met behulp van de moderne techniek soms tot frappante conclusies komt.'

Dit doet vermoeden dat Rob Bertholee reeds van mijn frappante conclusies op de hoogte was toen hij u dat schreef. Uit het woordje 'soms' moge de betere verstaander zelf de frappante conclusie trekken dat dit misschien toch niet helemaal het geval is.... Een aantal maanden geleden beloofde ik Rob uit eigen vrije wil dat ik wel een voordracht wilde houden 'als hij niemand anders zou kunnen strikken'. Een week of twee, drie geleden werd ik gebeld door Harm Benak die informeerde waar mijn voordracht over ging: voor de uitnodiging, weet u wel. 'Uh... Nou, iets over het controleren van studies met computer-eindspel-databases of zo', bedacht ik ter plekke. Ik was namelijk al van plan daar een artikelje in *EBUR* aan te wijden. Maar die frappante conclusies dan? Nou, ik had nog 0 (nul) studies gecontroleerd, laat staan dat ik al iets bijzonders had gevonden!

Waar gaat het om?

Ik ben in het bezit van een tweetal eindspel-databases van Ken Thompson. Die heeft, zoals u ongetwijfeld bekend is, een groot aantal elementaire eindspelen 'opgelost'. Met behulp van een super-computer heeft hij, terugzettend vanuit elementaire winststellingen, elke mogelijk positie met conclusie in een bestand opgenomen. Met behulp van een computerprogramma dat zo'n bestand gebruikt kan elke stelling onmiddellijk worden getest of het remise, ofwel winst is. En bij winst kan worden opgezocht hoe, met eventuele extra mogelijkheden en hoeveel zetten dat duurt totdat men in een elementaire winststelling belandt (mat of torenverlies). Het programma rekent dus niet uit hoe het staat; het zoekt dat op.

Hoe 'werkt' dat terugrekenen?

1) Zwart staat mat!

In deze stelling staat zwart mat. De laatste zet van wit zou kunnen zijn geweest 1.Th2-h1; kortom in die stelling wint wit in één zet.

Zwart's laatste zet kan zijn geweest 1...Kh1-g1, en wit's zet daarvoor 2.Tg2-h2+. We gaan even door 2...Kg1-h1 3.Tc2-g2+ Ta1-f1 4.Kh4-g3 Kh2-g1 5.Lg2-f3+ Th1-a1. Al terugtellend wint wit de toren, of is het mat in maximaal 5 zetten (Te1, Tb1 of Ta1). Op deze wijze kun je vanuit alle elementaire winststellingen bij optimaal spel van wit en zwart elke winststelling uitrekenen. De rest is remisestellingen.

We gaan nu weer de andere kant op: 1...**Ta1 2.Lf3+!** (na 1.Le4-a8 wint wit pas na 7 zetten i.p.v. 5, terwijl na alle andere reglementaire zetten zwart remise kan houden) 2...**Kg1** (enige zet) 3.**Kg3!** Volgens de database is dit de enige winstzet. Nu kan zwart Kf1 of Tf1 spelen met verlies in 3 zetten, Te1 en Tb1 verliezen na 2 zetten, en alle andere mogelijkheden na 1 zet.) 3...**Tf1 4.Tg2+!** Het snelst. Ook wint 4.Lg2 of 4.Le2 (5 zetten), of zelfs 4.Kf4 (na 11 zetten), andere zetten zijn weer remise. 4...**Kb2** enige zet 5.**Th2+** (of 5.Tf2,e2,d2,c2,b2,a2 tijdverlies) 5...**Kg1** enige zet 6.**Th1** mat, maar ook Th3 tot h8 in 2 zetten, Lg2 tot a8 in 2 zetten of Tg2+ met tijdverlies).

De databases die ik bezit, zijn het eindspel T en L tegen T, en P en L tegen P.

Zoals u misschien ook bekend is, heb ik zelf een bestand aangelegd met eindspelstudies. Vandaag bedraagt het aantal bijna 34,000.

Ik kan in mijn studie-database vrij eenvoudig studies vinden met een bepaalde materiaal-verhouding in de hoofdvariant.

En daarmee is het mogelijk om alle studies met het materiaal PL-P of TL-T te selecteren en te controleren met de al genoemde eindspeldatabases.

Als u dit niet geheel nieuw overkomt, dan kan dat kloppen. Een paar weekjes geleden kwam John Nunn met zijn nieuwe boek *Secrets of Pawnless Endings* als opvolger op z'n *Secrets of Rook Endings*. Dat eerste boek was meer een theoretisch boek over het eindspel T-T+pi, gecontroleerd met de eindspeldatabase. In het nieuwe boek, voor zover ik het oppervlakkig heb kunnen beoordelen, ligt de nadruk toch meer op het controleren van studies en/of partijfragmenten. Ook hij maakte daarbij gebruik van de eindspeldatabases van Thompson enerzijds en mijn studie-database anderzijds.

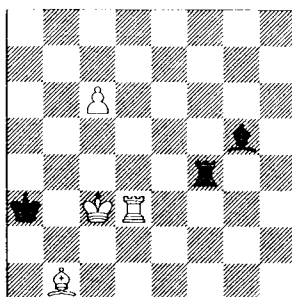
Enfin, de materiaalverhoudingen die ik hier vandaag behandel komen in zijn volgende boek aan de orde (*Secrets of Minor Piece Endings*), aangekondigd voor 1995. Kan ik hem tenminste ook nog wat gras voor de voeten wegmaaien!

TL-T eindspel (wit voordeel)

80 studies in het bestand. Bijna elke eindspelstudie kent duals; soms is de gegeven oplossing zeer slecht. Laten we er maar eens een bekijken:

diagram 2

Nu moet mij van het hart dat ik dit soort studies (TL-T dus) buitengewoon saai vind. En u kunt zich voorstellen dat ik ook hierom al snel spijt had van mijn

2) wit aan zet wint

belofte om deze voordracht te houden. Overigens geldt dat ook een beetje voor het soort studies waarin de heer Vandiest excelleert (D-D+L), maar gezien een eerdere voordracht die hij bij een bijeenkomst van ARVES hield, maakt zijn verhaal eromheen veel goed. En kijken we nog eens even terug naar die uitnodiging: 'Dhr. Vandiest houdt een filosofisch getinte lezing.' Dat zit wel goed dus.

Gelukkig maakt een aardige inleiding ook hier veel goed:

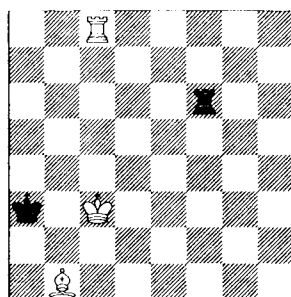
De componist is Kok, de bron *Tijdschrift* 1934. Het betreft een versie; in het origineel stond de witte toren op e3, en zat er een dual in de inleiding.

1.c7 Tf8 2.Td6 Lf6+ 3.Txf6 Txf6 4.c8T Juist, 'ons' eindspel staat op het bord.

diagram 3

Volgens de eindspeldatabase staat wit gewonnen. Dat nemen we graag aan.

Het gaat al meteen mis: 4...Ta6? (verliest in 11 zetten; beter is 4...Tf4!: 15 zetten of 4...Tf3: 14 zetten) 5.Ld3 (even snel winnen Lc2 of Le4; maar nog 4 andere zetten winnen voor wit, welis-

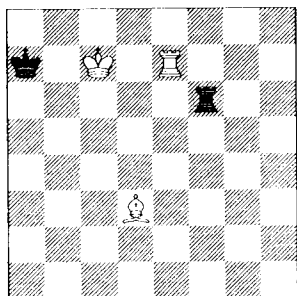

3) na 4.c8T

waar langzamer) 5...Ta5? (nu wint wit opeens in 5 zetten; veel beter is 5...Ta7: 10 zetten) 6.Lb5 (het beste; 4 andere witte zetten winnen eveneens) 6...Ta7! (evenals 6...Ka2 de beste verdediging: 4 zetten dus) 7.Tc4? (Helaas pindakaas: nu kost het weer 13 zetten: sneller is 7.Td8,e8,f8,g8 of h8; maar in totaal winnen hier 14 witte zetten. Hoezo dual?) 7...Ta5? (jammer, 7...Ka3 houdt het 12 zetten vol, de gespeelde zet maar 5) 8.Tb4? (beter is 8.Tc6,c7 of e8: 5 zetten; nu duurt het weer 12: in totaal hier 8 winstzetten) 8...Ka2? (Een regelrechte blunder: opeens kan wit in drie zetten winnen; Ta7 of Ta8 betekent 11 zetten) 9.Lc4+! (juist! maar ook nog 8 andere winstzetten) 9...Ka1 (wie ziet hier de witte winstzet in 2? De componist helaas niet!) 10.Tb8? (10.Kc2! en Tb1 mat, nu duurt het weer 8 zetten. In totaal trouwens weer 15 winstzetten) 10...Th5? (3 zetten verlies; beter is 10...Ta3+: 7 zetten) 11.Ta8+! (ok, maar 16 andere witte zetten winnen ook) 11...Kb1 (dat kan niet missen) 12.Ld3+! (15 winstzetten) 12...Kc1 en nu 13.Ta1 mat! 12 andere mogelijkheden! U zult het met mij eens zijn: een drama. Dit is wel een extreem

voorbeeld, maar het aantal studies dat helemaal correct is, is op de vingers van één hand te tellen. Waarschijnlijk doen de heren componisten er in de toekomst goed aan de varianten bij het bereiken van dit eindspel te kappen en te roepen: en wint. En dan maar hopen dat dat klopt. Nog beter is trouwens om zo'n eindspeldatabase te raadplegen.

Maar niet alles is kommer en kwel:

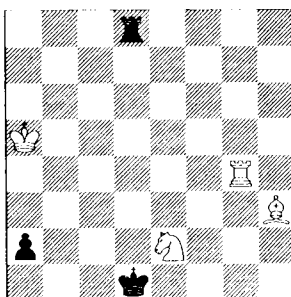

4) wit aan zet wint

Deze stelling is van Zytogorsky uit 1843. Mogelijk zijn in die 150 jaar de analyses door diverse analytici aangepast en verbeterd, maar desalniettemin zijn de gegeven varianten verrassend goed. In de beginstelling wint wit volgens de database in maar liefst 45 zetten. Zytogorsky klaart dat niet optimaal in ruim minder dan 40 zetten. Ik zal u de oplossing besparen, maar enkele statistische gegevens mogen niet ontbreken: Van de 34 zwarte zetten in de oplossing, zijn er 31 de beste verdediging, 15 witte zetten zijn de enige winstzetten, terwijl er maar 3 witte zetten de winst vertragen (in de andere gevallen zijn er meerdere, eventueel ook tragere witte winstzetten). Zon-

der enige twijfel is dit een unieke analyse!

Nog een leuk voorbeeld van de macht van de database: componist de Tsjech Sevcik, Thèmes-64 1982.

5) wit aan zet wint

1.Pc3+ Kc2 2.Pxa2 Ta8+ 3.Kb4 Txa2

(wit: Kb4 Tg4 Lh3; zwart: Kc2 Ta2)

Ons eindspel:

4.Tg2+! Kb1! 5.Lf5+! Ka1! Tot zover is alles ok!

6.Tg1+ (Hier protesteert de eindspeldatabase een beetje: 6.Lc2 wint ook. Dat duurt dan i.p.v. 6.Tg1+ maar liefst 31 zetten i.p.v. 2 zetten, maar toch!) **6...Kb2 7.Tb1 mat** (maar ook 7.Tg2+ hetgeen alleen tijdverlies betekent).

Is dit nou een serieuze dual? Hiervan heb ik meer voorbeelden.

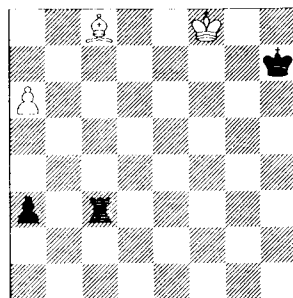
Natuurlijk ontstaat bij iedereen het gevoel: 'wit wint ook met 6.Lc2, in 31 zetten, maar hoe dan?'. Met zo'n database kun je het eindspel optimaal uitspelen; maar het programma geeft geen algemene winstmethode, stomweg alleen de zetten, maar wel 100% perfect natuurlijk. Ik zal hier dan ook geen ellenlange

zijkvarianten gaan geven. Afgezien van het feit dat dit erg saai is, begrijp ik, en waarschijnlijk geldt dat voor iedereen in de zaal, van de meeste zetten toch niet het doel.

Trouwens, ik zei net wel dat het programma 100% correct speelt, dat wil ik toch nuanceren. Laten we er 99.9% van maken. Want er wordt geen rekening gehouden met een nog mogelijke rochade. In praktisch spel is de kans praktisch 0 dat zo'n stelling bereikt wordt; maar dat geldt in aanmerkelijk voor studies natuurlijk niet.

Ik zei al in mijn inleiding dat vrijwel elke studie met deze eindspelen in mijn bestand duals heeft. Maar of dat een serieuze dual is kun je het beste per geval beoordelen. Daarop zit u hopelijk vanmiddag niet te wachten.

De incorrecte studies; daar gaat het 'm om.

6) wit aan zet wint

Deze studie is van Troitzky, *Kagan's Neueste Schachnachrichten*, 1925

Na **1.Lf5+ Kh8 2.a7 a2 3.a8T!!** (3.a8D? a1D 4.Dxa1 pat) **3...a1D** (3...Tc7 4.Ta6!) **4.Txa1** hebben we weer zo'n lastig eindspel

(wit: Kf8 Ta1 Lf5; zwart: Kh8 Tc3)

Na het invoeren van de stelling in het testprogramma, roept dat resoluut: remise!

Laten we eens naar de stelling kijken: er dreigt Th1+ en mat, de enige kans op redding is de pat-combinatie: **4...Tc1!** en volgens de database klopt dat, remise dus, en alleen met Tc1. Natuurlijk is elke witte zet nu remise. Op 5.Ta2, Ta3, Ta4, Ta6 of Ta7 is de enige remisezet voor zwart 5...Tc2, Tc3, Tc4 Tc6 of Tc7. Op 5.Ta5 zijn er 5 remise-brengende zetten: Tg1, Tb1, Ta1, Tc2 of Tc5. En op 5.Lb1 verliezen zelfs alleen Txb1? en Tc4?, de laatste zelfs pas na 32 zetten! De zet van Troitzky is:) **5.Ta8** Dit dreigt Kf7+, maar zwart heeft 2 reddende zetten: 5...Ta1 meestal gevolgd door Ta7. Hierop ga ik verder niet in. De andere remisezet speelde ook Troitzky: **5...Tc7** Hij dacht natuurlijk nog steeds dat wit dit kon winnen: **6.Lg4** met het doel het pat op te heffen, en zwart in zetdwang te brengen. Overigens lukken beide plannen ook niet na 6...Ta7 of na de tekstzet: **6...Tg7** Dreigt Txxg4 of Tg8+, dus: **7.Le6** is het enige. Troitzky heeft nu iets overzien. Wie ziet de meest simpele remisezet? Inderdaad **7...Tg8+ 8.Lxxg8** is pat. Ook Kh7, Tg5, Tg3, Tc7, Tb7 of Ta7 zijn echter remise. Troitzky koos **7...Tc7** en meende na **8.Lf7** te winnen. Hij gaf geen varianten meer. Toch is het na de gemiste kans nog steeds remise met uitsluitend: **8...Kh7!**

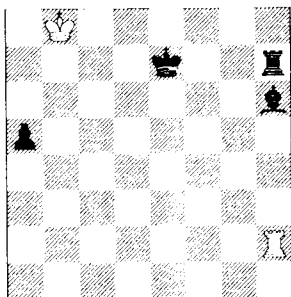
In totaal bleken bij mijn onderzoek van de 80 studies met dit materiaal in de hoofdvariant er 6 incorrect (waarvan dit al bekend was bij 1 studie), terwijl in 2 gevallen wit wel kon winnen bij het

bereiken van dit materiaal, maar later in de oplossing zwart nog remise had kunnen maken. Zeer slechte analyses trof ik bij 5 studies aan.

T-TL eindspel (zwart voordeel)

In totaal vond ik 53 studies. De meeste studies bleken ok, het aantal studies met grove duals was veel lager als bij het vorige overzicht.

In de volgende studie vond ik echter ik fraaie weerlegging van het idee van de componist:

7) wit aan zet maakt remise

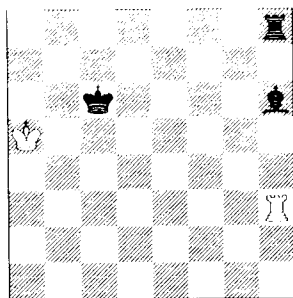
van Makhatadze, uit 1977

Wit staat er wel zeer beroerd voor, een stuk en een pion achter; en zelfs heeft zwart de goede looper (of pion zo u wilt). Verder lijkt de a-pion niet meer te achterhalen door de koning. Enige compensatie is het feit dat de looper gepend staat, maar dat lijkt eenvoudig op te lossen met Th8 en Lg7.

1.Kb7 Kd6+ 2.Ka6 Kc5 3.Th5+ Kc6 4.Th3 Th8 5.Kxa5

diagram 8

Wit heeft het zowaar voor elkaar gekregen om toch de a-pion te slaan. Zwart heeft verrassend weinig progressie geboekt, maar

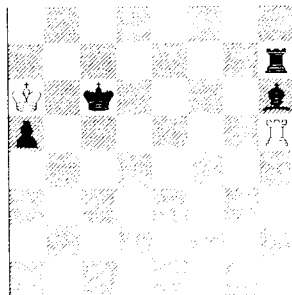

8) na 5.Kxa5

kan nu met een tactische grap de witte toren winnen:

5...Ld2+ 6.Ka4! en nu komt hij van de koude kermis thuis: **6...Txxh3 pat**. Daarmee is duidelijk waarom de witte toren naar h3 moest. Tot zover Makhatadze. Nu de database. We gaan even terug naar de stelling waarin zwart zo gretig de toren verslond (diagram 8):

5...Ta8+! 6.Kb4 enige zet **6...Lf8+!** fraai, wit kan niet op de derde rij vanwege Ta3+ met torenwinst zonder pat, dus **7.Kc4** Echter nu blijkt de zwarte koningsstelling optimaal: **7...Ta4+ 8.Kb3 Ta3+ 9.Kc4 Txxh3** en wit's koning heeft nog één veldje. Een fraaie weerlegging, vindt u ook niet? Voor zover bekend is dit nog niet eerder door iemand gevonden.

9) na 3...Kc6

Toch is de studie correct, nou ja, beter gezegd: wit kan toch remise maken. De grap is er dan wel af:

(diagram 9)

Zo stond het na zwart's derde zet. Het bedoelde 4.Th3? verliest dus. Trouwens ook 4.Txa5 Lc3! of 4...Th8 is niet goed. Verder gaat na 4.Th1 de witte toren inderdaad verloren: 4...Th8 5.Kxa5 Ld2+ en 6...Txh1. Remise houdt echter 4.Th2! Th8 5.Kxa5 en veld d2 is gedekt. Remise volgens de database.

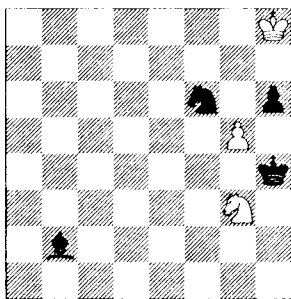
Samenvattend: van de 53 bleek alleen deze studie niet correct; 2 studies hadden storende duals.

P-PL (zwart voordeel)

Een geheel ander materiaal-verhouding. Ik kan u verzekeren dat dit nog een stuk ingewikkelder ligt. Overigens is nog niet zo lang bekend (dankzij Thompson) dat vele stellingen gewonnen zijn voor de partij met materieel voordeel. Dat blijkt uit de score: Maar liefst 14 studies bleken incorrect. Ook veel nederlandse of vlaamse componisten hebben zich op dit materiaal gestort. Ik kan de heer Vandecasteele geruststellen, zijn studie die dit jaar in *Schakend Nederland* verscheen is helemaal correct!

Het voorbeeld van een incorrecte studie die ik u wil tonen is van Henri Rinck. Natuurlijk was hij de exponent van dit soort technische studies veelal zonder pionnen, en is het Rinck-gehalte van het boek van Nunn hoog. Verder is opvallend aan hem dat vrijwel geen enkele studie van Rinck incorrect is gebleken (afgezien van die studies die eindigen in het

mnateriaal 2 L-P, zoals Mees terecht opmerkte). Van de 1496 studies uit mijn bestand zijn er slechts 9 incorrect bevonden. Overigens heb ik ooit zelf één van die studies weerlegd (dat is in *EBUR* gepubliceerd), en hier is mijn tweede weerlegging. Misschien moet nog aangetekend worden dat Rinck mogelijk alleen zijn correcte studies in 1414 opnam (volgens Bondarenko zou hij zo'n 2000 studies hebben gecomponeerd), en de mogelijkheid dat niemand al die studies van Rinck heeft onderzocht is ook levensgroot aanwezig.

10) wit aan zet: remise?

Rinck, *Chess* 1944

1.Pf5+ Kxg5 2.Pxh6

(wit: Kh8 Ph6; zwart: Kg5 Lb2 Pf6)

Helaas, zwart wint. Het snelste is 2...Pd7+ (16 zetten), maar ook Kg6, Lc3 of elk aftrekschaakje met het paard, behalve natuurlijk Pg8 of Ph7, winnen. Rinck speelde het winnende **2...Kg6 3.Pf7+!** Vanwege de patmogelijkheid is dit de beste verdediging, zoals snel te zien is. **3...Lc3?!** Dit wint nog wel, maar nu duurt na 26 zetten. Het snelst was nog steeds Pd7+ met 16 zetten, maar nog steeds winnen alle

andere aftrekschaakjes ook, behalve weer Pg8/Ph7. **4.Pe5+!** De beste. 4.Pd8 faalt bijvoorbeeld op 4...Pe8+ 5.Kg8 Lg7 en ondekbaar mat. **4...Lxe5?** pat. Deze zet van Rinck is de enige reglementaire zet die niet wint! 4...Kf5 in 25, Kh5,g5 of f6 in 27 zetten. Hoe dat gaat zal ik u niet laten zien!

Hiermee wil ik ook dit onderdeel van mijn verhaal afsluiten en overgaan tot het eindspel witte paard+loper tegen zwart paard.

PL-P (wit voordeel)

Dit materiaal is in meerdere opzichten bijzonder. Niet alleen had ik er de meeste studies mee (225), ook bleek vrijwel zonder uitzondering de gegeven oplossingen te krioelen van de duals. Ik ben op gegeven moment ermee opgehouden om ze te noteren, anders had deze lezing niet vandaag gehouden kunnen worden.

Een voorbeeldje is de studie van de Tsjech Szulc uit 1957, waar na 3 zetten dit eindspel op het bord komt, waarbij de oplossing nog uit vele zetten bestaat. Op die vierde zet heeft wit maar liefst 21 reglementaire zetten, die allemaal blijken te winnen. Een record-dual?

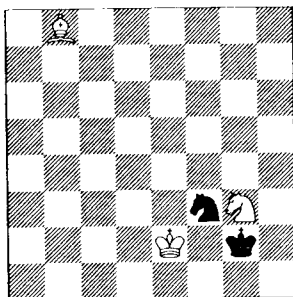
Ook niet onaardig zijn een paar studies van Missiaen uit *Schakend Nederland*, waarbij men ten onrechte tot de conclusie was gekomen dat de studie incorrect was. De weerlegging weerlegd door de database dus.

Natuurlijk ook hier de nodige problemen met de oplossingen. Zo moet ik helaas de heer Vandiest mededelen dat de oplossing van zijn eerste prijs studie uit 1954 niet klopt. Weliswaar kan wit inderdaad winnen, maar

tijdens de oplossing laat wit een remisekans toe, die zwart vervolgens weer laat liggen.

Deze materiaalverhouding is uiterst zeldzaam in partijen. Ik moet zeggen dat me dat enigszins verbaasde. Van de ruim 100.000 partijen die ik ook al als computerbestand heb bleken er bij controle precies 2 aanwezig.

Een van de twee is minder interessant: de andere:

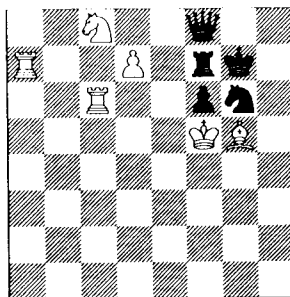
11) zwart aan zet

Govedarica, R - Libeau, R; Baden Baden 1987

Wit heeft zojuist met het paard van e4 de pion op g3 geslagen. Dat kan natuurlijk ook met de loper; maar dan had zwart een uiterst simpele remise met Pg5! Deze stelling is remise: Zwart speelde correct **69...Pd4! 70.Ke3 Pc2+! 71.Kd2 Pd4! 72.Kd3 Pf3! 73.Ke3** en we hebben weer bijna de beginstelling, behalve dat de witte koning op e3 i.p.v. e2 staat. Daarmee is Pd4 niet mogelijk; maar zwart heeft verschillende remisemogelijkheden: Pg5, Ph4, Ph2, Pgl of het gespeelde **73...Pe1 74.Ke2 Pc2!?** Alhoewel dit nog steeds remise is, is het duidelijk dat de marge kleiner wordt; het paard moet in de buurt

van de koning blijven. Op **74...Pf3** was niets tegen. **75.Pf5!** Een uitstekende zet. Zwart heeft nu slechts één zet die remise houdt, en bovendien niet erg voor de hand ligt: namelijk **75...Kh3!** om het witte paard te achtervolgen. Als wit het zwarte paard verder insnoert bijv. **76.Ld6** volgt **Kg4!** Overigens zag ik ook bij allerlei studies dat koningszetten vaak over het hoofd zijn gezien. Zwart speelde dus met het paard: **75...Pb4?** Met **76.Pe7!!** vond wit de enige winstzet, die helaas voor zwart wel voor de hand ligt, omdat de velden c6 en d5 worden afgepakt. **76...Pc2!** (nog het beste) **77.Le5?** Oei, nu duurt de winst in plaats van 8 zetten na de logische zet **77.Pc6!** opeens 56 zetten! **77...Pa3?** Weer fout; alweer was het de koningszet **77...Kh3!** die wit voor de meeste problemen stelt. **78.Kd3!** Nu weer winst in 8 zetten **78...Kf3** nog het beste **79.Pc6?** **79.Lb8**, Pf5 of Pd5 won in 7 zetten, nu duurt het weer 12. **79...Pb5! 80.Lb8!** en het paard is gevangen **80...Kf2?** (10...Kg4! 10 zetten was beter) **81.Pb4!** wit speelt nu optimaal; er dreigt Pc2 en Kc4. **81...Pa3! 82.Pd5?** Niet de beste zet (82.Ld6: 5 zetten, nu 6 zetten), maar wel effectief genoeg want zwart gaf het op. Of dat was met het oog op de optimale variant: **82...Pb5! 83.Pc3! Pa3! 84.Pd1+! Ke1 85.Pc3 Kf2 86.Ld6** is niet bekend, maar niet waarschijnlijk.

Dat dit eindspel verschrikkelijk moeilijk is, moge duidelijk zijn. Ook de studie-componist heeft het er moeilijk mee. Ik laat u nog één typisch voorbeeld zien:

12) wit aan zet wint?

Amelung, 2e eervolle vermelding *Rigaer Tageblatt* 1895

1.d8D Dxd8 2.Txf7+ Kxf7 3.Txf6+ Dxf6+ 4.Lxf6

(wit: Kf5 Lf6 Pc8; zwart: Kf7 Pg6)

Deze stelling is remise.

4...Pf8! enige remisezet Dat is eenvoudig te zien. **5.Pd6+ Kg8 6.Ld4 Pd7** (of Ph7, Kh7) **7.Ke6 Pf8+!** (enige remisezet; 7...Pb8 verliest in 18 zetten) **8.Kf6 Ph7+** (of 8...Pd7+) **9.Ke7 Pg5** (Weer die merkwaardige neiging van het paard om de koning in de steek te laten. Veel veiliger is 9...Pf8) **10.Le3 Pf3!!** (De enige zet. Dit is de consequentie van Pg5, na 10...Ph7+ 11.Lh6! Kh8 12.Kf7 is het uit met de pret, en na 10...Ph3 is het paard gevangen) **11.Kf6** Toch heeft zwart nog niet echt iets verkeerd gedaan. Maar nu maakt maar weer één zet remise. Wie ziet 'm?: **11...Pe1!!** Amelung niet dus: **11...Kh7? 12.Pe4 Kg8?** (12...Ph4 duurt wat langer, maar het is toch al mis) **13.Lf2** en wint.

Zoals al eerder gezegd heeft vrijwel elke studie met dit materiaal meerdere duals. 5 van de 225 studies bleken incorrect, 5 andere studies die als incorrect te boek stonden zijn toch correct!

Soms is de oplossing niet helemaal correct (wit staat remise toe, die zwart vervolgens weer laat liggen).

Samenvattend wil ik toch nog proberen tot enkele min of meer frappante conclusies te komen:

1) De eindspelen PL-P en TL-T zijn het beste te karakteriseren als saai, maar soms toch onvoorspelbaar (soms zelfs voor de componist) en leuk, in ieder geval als moeilijk.

2) Een niet met de databases gecontroleerde studie met dit soort materiaal is zeer waarschijnlijk vergeven van de duals. Componist en arbiter dienen studies m.b.v. de databases te laten controleren.

Hierbij kan men zich ook nog de vraag stellen wat de beste verdediging van zwart is: de verdediging die het langste duurt, de verdediging waarbij wit zo weinig mogelijk winstmogelijkheden

heeft, of die tot de fraaiste winst leidt?

3) Het wordt m.i. hoog tijd dat deze eindspelen tot de theoretische eindspelen worden verheven. Ook in studies waarin het materiaal Koning+ P+L tegen kale koning worden bereikt, heeft het geen zin om nog een mogelijk erg fraaie variant te geven hoe de zwarte koning wordt matgezet.

Daarentegen heeft bijvoorbeeld John Nunn m.b.v. de eindspeldatabases juist nieuwe studies gecomponeerd: stellingen waarin er slechts één smal pad is naar de winst. Het is weliswaar erg knap deze stellingen te vinden, is het m.i. niet erg kunstig. Wel weet hij juist die stellingen te produceren waarin wel zeer onverwachte (= studie-achtige?) zetten noodzakelijk zijn.

4) Aristocratische studies zijn gedoemd ten onder te gaan aan de moderne techniek. Afgezien van enkele uitzonderingen met 1 pion (T-T+pi, D-D+pi en stuk-

stuk+pi), is het gelukkig nog te ingewikkeld gebleken om pionnen in de ontwikkeling van de eindspeldatabases te betrekken. Dit heeft ongetwijfeld te maken met de potentiële promoties die weer leiden tot allerlei afgeleide eindspelen. De pion is dus niet alleen de ziel van het schaakspel, maar ook de ziel van de eindspelstudie!

Naschrift: Het zal niet meevallen de oppervlakkigheid te verbeteren waarmee ik het nieuwe boek van Nunn had doorgenomen (zie titel). Het eindspel T-T+L staat er wel degelijk in! Gelukkig behandelt hij juist hier vooral praktijk-stellingen. Zo geeft hij niet diagram 7, m.i. het pronkstuk van deze lezing....

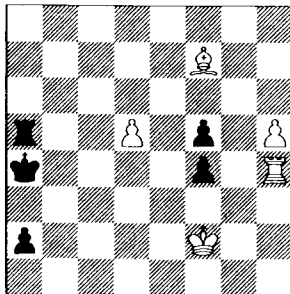
Verder kan ik u melden dat ik inmiddels in het gelukkige bezit ben van de drie eindspel-CD's van ChessBase, met daarop alle 5-stukken-eindspelen, en enkele 6-stukken eindspelen.

1234 Twijfel: toch correct!

door Marcel van Herck

1234#820: 2.Td7! werd reeds aangegeven door Chéron. Whitworth stelt in zijn boek over Matison als correctie voor de toren naar f2 te verplaatsen en de oplossing met één zet in te korten (dus Wpi op g7 en zL op c4). Red: Peter Boll gaf hier de variant met 5...Pc5, die al in het betreffende artikel werd ontzenuwd.

1234#757: correct. Na 2...Tc6 wint 3.g5

1234#758 (zie diagram): eveneens correct.

Havasi,A

[+0410.23f2a4]

The Chess Amateur 1923

1.Th1 Kb5 2.d6 Kc6 3.h6 a1D
4.Txa1 Txa1 5.h7 Th1 6.Ld5+

Na 2...a1D 3.Txa1 Txa1 4.d7 Ta8
5.Le8 Kb6 6.h6! Kc7 7.h7 Ta2+
8.Kg1 Ta1+ 9.Kh2 Ta2+ 10.Kh3
Ta1 11.d8D+ Kxd8 12.Lc6 of
10...Ta3 11.Kh4 Ta1 12.Kg5

Inhoudsopgave 6e jaargang nummer 3

	pag
Redactioneel	1
(Un)solved Mysteries	2
Reconstructie II	3
Van Uitstel komt (... geen) Afstel	4
The Study in Practice	6
Boekbespreking: The Platov Brothers	8
Mystificatie	10
Oproep	10
Het Kringloop-thema	11
Contributie ARVES 1994	13
Welke zet ging vooraf? (2)	14
3 maal op, 2 maal neer	16
Meer met Moravec	17
Nobody's Perfect	19
1234 Twijfel: toch correct!	25